

L A
11813

VLAĢIMIRS SOLOVJOVS

MĪLESTĪBAS JĒGA

IZDEVIS „RŪKIS” RĪGĀ

1
A
11813
L

Vlađimirs Solovjovs

Mīlestības jēga

No krievu valodas tulkojis A. Punks

L-1

Izdevis „RŪKIS” Rīgā
Marijas ielā 57
1931

no-

Parb. 1969.g. 12. IX.

Latv. PSR Valsts Biblioteka
Inv ~~54-1.057~~

0310046025

Parb 60.g.

Spiestuve „Liepājas Burtnieks” Rīgā,
::: Valdemāra ielā № 37, tālr. 20581 :::

Pirmais apcerējums.

(Iepriekšējās piezīmes).

I.

Parasti par dzimummīlestības jēgu uzskata sugas vairošanos, kam tā ir līdzeklis. Es šo uzskatu atzīstu par nepareizu — pamatojoties ne tikai uz kaut kādiem ideāliem apsvērumiem, bet gan vispirms uz dabas zinātniskiem faktiem. Ka dzīvo būtņu vairošanās var iztikt bez dzimummīlestības, liecina jau tas, ka tā iztiek bez pašas dališanās dzimumos. Krietna daļa kā augu, tā arī dzīvnieku valsts organismu vairojas bezdzimumu vairošanās ceļā: ar dališanos, pumpurošanos, potēšanu, sporām. Tiesa, abu organisko valstju augstākās formas vairojas dzimumvairošanās ceļā. Bet, pirmkārt, tā vairojošies kā augu, tā arī pa daļai dzīvnieku organismi var vairoties arī bezdzimumu vairošanās ceļā (augu potēšana, augstāko insektu partenogenezē) un, otrkārt, pametot to sākus un pieņemot kā vispārīgu kārtulu, ka augstākie organismi vairojas dzimumiem savienojoties, mums jāsecina, ka šis dzimumfaktors saistīts nevis ar vairošanos vispārīgi (kas var notikt arī bez tā), bet gan ar augstāko organismu vairošanos. Tā tad, dzimumu diferencēšanās (un dzimummīlestības) jēga jāmeklē nevis sugas dzīvības un sugas vairošanās idejā, bet gan tikai augstākā organisma idejā.

Ļoti spilgti to apstiprina šāds ievērojams fakts. Pie tiem dzīvniekiem, kas vairojas tikai dzimumvairošanās ceļā (mugurkaulainie), jo augstāk mēs kāpjām pa organismu trepēm, jo mazāks kļūst vairošanās spēks, bet dzimumtieksme, turpretī, lielāka. Šo dzīvnieku zemākās klasēs — zivīm — vairošanās notiek lielos apmēros: ikru, ko ikgadus laiž katra mātiņa, ir miljoniem; šos ikrus tēviņš apaugļo ārpus mātiņas organisma un paņēmiens, kā tas notiek, neatļauj domāt, ka tie būtu stipra dzimumu aizraušanās. No visiem mugurkaulainiem

dzīvniekiem šī aukstasiņaino klase, bez šaubām, vairojas visvairāk, bet mīlas kaislība tanī parādās vismazāk. Nākošā pakāpē — abiniekiem un rūpuļiem — vairošanās daudz mazāka nekā zivīm, kaut gan, pēc dažām sugām spriežot, šo klasi bībele it pamatoti pieskaita tām radībām, kas čum un mudž (š e r e c š i r c u); bet šiem dzīvniekiem, kam mazāka vairošanās, mēs jau atrodam ciešākas dzimumattiecības . . . Putniem vairošanās spēks daudz mazāks, nevien salīdzinot ar zivīm, bet arī, piem., ar vardēm; dzimumtieksme un savstarpējā tēviņa un mātītes pieķeršanās te sasniedz iepriekšējās divās klasēs neesošu attīstības pakāpi. Zīdītājiem — viņi arī dzīvdzemdētāji — vairošanās daudz vājāka nekā putniem, bet dzimumtieksme, kaut gan vairākumam nav tik pastāvīga, par to daudz intensīvāka. Beidzot cilvēks, salīdzinot ar visu dzīvnieku valsti, vairojas vismazāk, bet dzimummīlestība te sasniedz vislielāko nozīmi un augstāko spēku, teicami apvienojot attiecību pastāvību (kā putniem) un kaislības sasprindzinājumu (kā zīdītājiem). Tā tad dzimummīlestība un sugas vairošanās ir savā starpā pretējās attiecībās: jo stiprāka viena, jo vājāka otra. Vispārīgi visa dzīvnieku valsts šai ziņā attīstās šādā kārtībā. — Apakšā milzīgs vairošanās spēks, pilnīgi trūkstot kaut kam dzimummīlestībai līdzīgam (jo nav pašas dališanās dzimumos); tālāk, pilnīgākiem organismiem parādās dzimumu diferencēšanās un sakarā ar to zināma dzimumtieksme — sākumā ļoti vāja, pēc tam tā nākošās organiskās attīstības pakāpēs arvien pakāpeniski palielinās, samērā ar vairošanās spēka mazināšanos (t. i. tieši proporcionāli organizācijas pilnībai un pretēji proporc. vairošanās spēkam), līdz beidzot pašā augšā — cilvēkam kļūst iespējama visstiprākā dzimummīlestība, vairošanos pat pilnīgi izslēdzot. Bet ja tādā kārtā dzīvnieku dzīves divos polos atrodam, no vienas puses, vairošanos bez jeb kādas dzimummīlestības, bet — no otras puses — dzimummīlestību bez jeb kādas vairošanās, tad pilnīgi skaidri, ka šīs divas parādības nevar nostādīt vienu ar otru nepārtrauktā sakarībā, — skaidri, ka katrai no tām ir sava patstāvīga nozīme un ka vienas jēga nevar būt tā, — kļūt otrai par līdzekli. Tas pats iznāk, ja dzimummīlestību apskatām tikai pie cilvēkiem, kur tā, nesalīdzināmi vairāk nekā dzīvniekiem, pieņem to individuālo raksturu,

kuŗa dēļ t a i s n i š a i otra dzimuma personai ir priekš mīlētāja absolūta nozīme, kā vienīgai un neatvietojamai, kā mērķim pašam par sevi.

II.

Še mēs sastopamies ar populāru teōriju, kas, atzīstot dzimummīlestību vispārīgi par sugas instinkta līdzekli vai par vairošanās rīku, dzimumjūtu individuālizāciju pie cilvēka mēģina izskaidrot, kā zināmu dabas vai pasaules gribas viltību vai pavedinājumu savu sevišķo mērķu sasniegšanai. Cilvēkiem, kur individuālās īpatnības iegūst daudz lielāku nozīmi nekā dzīvnieku un augu valstī, daba (citādi — pasaules griba, griba uz dzīvību, neapzinīgais jeb pārapzinīgais pasaules gars) grib panākt ne tikai sugas uzturēšanu, bet arī daudzu tās robežās iespējamo atsevišķu vai sugas tipu un individuālu raksturu realizēšanu. Bet bez šī kopējā mērķa — iespējami pilnīgas formu dažādības izpausmes — cilvēces dzīves, saprotot to kā vēstures progresu, uzdevums ir cilvēka dabas kāpināšana un papildināšana. Tā sasniegšanai vajadzīgs ne tikai, lai būtu jo vairāk dažādu cilvēces paraugu, bet gan lai pasaulē nāktu l a b ā k i e viņas paraugi, kas vērtīgi nevien paši par sevi kā individuāli tipi, bet arī ar savu kāpinošo un uzlabojošo iedarbību uz citiem. Tā tad, cilvēku sugai vairojoties, tas spēks, — lai sauktu viņu kā saukdami, — kas virza pasaules un vēstures procesu, ieinteresēts ne tikai, lai bez pārtraukuma dzimtu savai sugai līdzīgas cilvēciskas būtnes, bet arī lai dzimtu šīs noteiktās un pēc iespējas ievērojamākās individuālītātes. Bet tam vairs nepietiek vienkāršas vairošanās, savienojoties kaut kurīem pretēju dzimumu īpatņiem, atkarībā no gadījuma: individuāli - n o t e i k t a j radīšanai nepieciešama individuāli n o t e i k t u radītāju savienšanās un tā tad nepietiek arī vairs ar vispārēju dzimumtieksmi, kas kalpo sugas vairošanai pie dzīvniekiem. Tā kā cilvēcē lieta negrozās tikai ap pēcnācēju radīšanu vispārīgi, bet arī ap šo pasaules mērķiem vīsnoderīgāko pēcnācēju radīšanu, un tā kā zināma persona var radīt šos vajadzīgos pēcnācējus ne ar katru otra dzimuma personu, bet tikai ar vienu noteiktu, tad šim vienam arī vajag būt priekš viņa sevišķam pievilksanas spēkam, likties viņam par kaut

ko sevišķu, neatvietojamu, vienīgo un par spējīgu dot augstāko svētlaimību. Lūk, tā arī ir tā dzimuminstinkta individuālizācija un eksaltācija, ar kuŗu cilvēku mīlestība atšķiras no dzīvnieku mīlestības, bet kuŗu tāpat kā pēdējo modina mūsos svešs, kaut arī varbūt augstāks spēks savu paša, mūsu personīgai apziņai svešu mērķu sasniegšanai. Tā mūsos mostas kā irracionāla liktenīga kaislība, kas mūs sagrābj savā varā un kas pazūd kā mirāža, kad tās vairs nevajag¹⁾.

Ja šī teorija būtu pareiza, ja visa mīlestības jūtu individuālizācijas un eksaltācijas jēga, ja viņu vienīgais cēlonis un mērķis būtu ārpus šīm jūtām, tad no tā loģiski varētu secināt, ka šīs mīlestības individuālizācijas un eksaltācijas pakāpe jeb mīlestības spēks ir tiešās attiecībās ar viņa radīto pēcnācēju tipiskuma un nozīmīguma pakāpi: jo ievērojamāki pēcnācēji, jo stiprākai vajadzētu būt bijušai vecāku mīlestībai un otrādi, jo stiprāka mīlestība, kas saista abas zināmās personas, jo ievērojamākus pēcnācējus, pēc šīs teorijas, mums vajadzētu no viņiem gaidīt. Ja mīlestības jūtas vispārīgi modina pasaules griba vajadzīgo pēcnācēju dēļ un ja tās ir tikai līdzeklis viņu radīšanai, tad saprotams, ka katrā atsevišķā gadījumā līdzekļa spēkam, ko lieto kosmiskais virzītājs, vajag būt samērīgam ar to nozīmi, kāda priekš viņa ir sasniedzamam mērķim. Jo vairāk pasaules griba ieinteresēta tai pēcnācējā, kam jānāk pasaulē, jo stiprāk viņai vajag pievilkt vienu otram un savā starpā saistīt divus nepieciešamos radītājus. Pieņemsim, lieta grozās ap pasaules ģenija radīšanu, kuŗam milzīga nozīme vēsturiskā procesā. Šo procesu pārvaldošais augstākais spēks, acīmredzot, tik reiz vairāk ieinteresēts šai radīšanā nekā citās, cikreiz šis pasaules ģenijs ir retāka parādība kā parastie mirstīgie un tā tad par tik pat vajag būt stiprākai (salīdzinot ar parasto) tai dzimumtieksmei, ar kuŗu pasaules griba (pēc šīs teorijas) nodrošina šinī gadījumā sev tik svarīga mērķa sasniegšanu. Protams, teorijas aizstāvji var noraidīt domu par noteiktām, precīzām kvantitatīvām attiecībām starp zināmas personas svarīgumu un viņas vecāku

¹⁾ Es izteicu vispārējo manīs noraidītā uzskata būtību, neuzkavējoties pie tā pārveidojumiem, kādus sastopam Šopenhauera, Hartmaņa u. c. darbos. Savā brošūrā «Galvenais iedzimtības dzinējspēks» (M. 1891. g.) Valters vēsturiskiem faktiem mēģina pierādīt, ka slaveni vīri ir stipras savstarpējas mīlestības auglis.

kaislības spēku, jo to nav iespējams precīzi izmērīt; bet nav apstrīdams (no šīs teōrijas viedokļa), ka pasaules gribai, ja viņa ārkārtīgi ieinteresēta kāda cilvēka dzimšanā, vajag spert ārkārtīgus soļus vēlamā rezultāta nodrošināšanai, t. i. pēc šīs teōrijas jēgas, tai vajag modināt vecākos ārkārtīgi stipru kaislību, kuŗa spēj salauzt visus kavēkļus, kas traucē viņu savienošanos.

Istenībā tomēr mēs nekā līdzīga neatrodam, neatrodam nekāda samēra starp dzimumkaislības spēku un pēcnācēju nozīmi. Vispirms mēs sastopam šai teōrijai pavisam neizskaidrojamo faktu, ka pati stiprākā mīlestība ļoti bieži paliek nedalīta un ka tā nerada nevien lielu, bet arī vispārīgi nekādu pēcnācēju. Ja šādas mīlestības dēļ cilvēki iestājas klosteros vai dodas pašnāvībā, tad kādēļ gan te rūpējusies pēcnācējos ieinteresētā pasaules griba? Bet ja mīlestības pārņemtais Verters¹⁾ sevis pat nenošautu, tad tomēr viņa nelaimīgā kaislība kvalificēto pēcnācēju teōrijai paliek neizskaidrojama nīkļa. Vertera ārkārtīgi individuālizētā un eksaltētā mīlestība uz Šarloti norādīja (no šīs teōrijas viedokļa), ka taisni ar Šarloti viņam vajadzētu radīt cilvēcei ārkārtīgi svarīgus un vajadzīgus pēcnācējus, kuŗu dēļ pasaules griba arī modinājusi viņā šo neparasto kaislību. Bet kā gan šī visuzinošā un visuvarenā griba nav apķērusies vai arī nav spējusi iedarboties vēlamā virzienā arī uz Šarloti, bez kuŗas līdzdalības Vertera kaislība bija pavisam nevajadzīga un bez mērķa? Substāncei, kas darbojas teleoloģiski, love's labour lost ir pilnīga absurditāte, pretjēdzība.

Sevišķi stipra mīlestība pa lielākai daļai ir nelaimīga, bet nelaimīga mīlestība parasti pavedina uz viena vai otra veida pašnāvību; un katra no šīm daudzajām pašnāvībām nelaimīgas mīlestības dēļ redzami apgāž to teōriju, pēc kuŗas stipra mīlestība tikai tādēļ vien tiek modināta, lai katrā ziņā radītu vajadzīgos pēcnācējus, kuŗu svarīgumu apzīmē šīs mīlestības spēks, kamēr patiesībā visos šos gadījumos mīlestības spēks taisni izslēdz pašu nevien svarīgo, bet pat jeb kādu pēcnācēju iespēju.

¹⁾ Še un tālāk es paskaidroju savu apcerējumu galvenā kārtā ar piemēriem no lieliem dzejas darbiem. Tie ir labāki par patiesās dzīves piemēriem, jo nav atsevišķas parādības, bet veseli tipi.

Nedalītas mīlestības gadījumi pārāk parasti, lai tos saskatītu tikai izņēmumu, kuŗu var neievērot.

Bet pat, ja tā būtu — tas tomēr lietai maz līdzētu, jo arī tos gadījumos, kur sevišķi stipra mīlestība parādās no abām pusēm, viņa nenoved pie tā, ko prasa teorija. Pēc teorijas, Romeo un Jūlijai vajadzētu, samērā ar savu lielo savstarpējo kaislību, radīt kādu ļoti ievērojamu cilvēku, vismaz Šekspīru, bet īstenībā, kā zināms, ir otrādi: ne viņi radījuši Šekspīru, kā vajadzētu pēc teorijas, bet gan viņš tos, un pie tam bez jeb kādas kaislības — bezdzimuma radīšanas ceļā. Romeo un Jūlijā, kā kaislīgu mīlētāju vairākums, nomira — neviena neradījuši, bet viņus radījušais Šekspīrs, kā arī pārējie ievērojamie vīri piedzima nevis no pāra, kas līdz neprātam bija iemīlējies, bet gan no parastas ikdienišķas laulības (un lai gan Šekspīrs pats ir sajutis stipru mīlestības kaislību, kā tas starp citu redzams viņa sonetos, nekādu ievērojamu pēcnācēju no tam nav cēlies). Kristapa Kolumba dzimšana pasaules gribai, varbūt, bija vēl svarīgāka nekā Šekspīra dzimšana; bet par kaut kādu sevišķu viņa vecāku mīlestību mēs nekā nezinām; zinām gan par viņa paša stipro kaislību pret donnu Beatrisi Enriches, bet šīs kaislības auglis, viņa ārlaulībā dzimušais dēls Diego, nekā liela nav izdarījis. Viņš tikai uzrakstījis sava tēva biogrāfiju, ko varētu izdarīt arī katrs cits.

Ja visa mīlestības jēga pēcnācējos un ja augstākais spēks pārvalda mīlestības lietas, tad kāpēc gan tā vietā, lai gādātu par mīlētāju savienošanos, viņš turpretī — it kā tiši kavē šo savienošanos, it kā viņa uzdevums būtu taisni tas — atņemt īstiem mīlētājiem — lai tur notiktu, kas notikdams, pašu pēcnācēju iespēju: aiz liktenīga pārpratuma viņš liek tos iemūrēt kapu velvēs, slīcināt viņus Hellespontā un visādiem citiem paņēmienu ved viņus nelaikā un bez bērniem nāvē. Bet tos retos gadījumos, kad stipra mīlestība nekļūst traģiska, kad iemīlējies pāris laimīgi nodzīvo līdz vecumam, tā tomēr paliek neauglīga. Pareiza īstenības dzejska nojauta spieda ir Ovīdiju, ir Gogoli atstāt Filomonu un Bavkidu, Afanasiju Ivanoviču un Pulcheriju Ivanovnu bez bērniem.

Nevar atzīt tiešas sakarības starp individuālās mīlestības

spēku un pēcnācēju svarīgumu, kad pati pēcnācēju esamība pie tādas mīlestības ir tikai reta gadījuma parādība.

Kā mēs redzējam, 1) stipra mīlestība parasti nebauda pretmīlestības;

2) pie savstarpējās mīlestības stipra kaisle noved pie traģiska gala, nenonākot līdz pēcnācēju radīšanai;

3) laimīga mīlestība, ja viņa ļoti stipra, arī parasti paliek neauglīga. Bet tos retos gadījumos, kad neparasti stipra mīlestība rada pēcnācējus, viņi izrādās visikdienišķīgākie. Kā vispārēju kārtulu, kuŗai gandrīz nav izņēmumu, var uzstādīt to, ka dzimummīlestības sevišķa intensitāte nepielaiž pēcnācēju vai arī pielaiž tikai tādus, kuŗu nozīme it nemaz neatbilst mīlestības jūtu sasprindzinājumam un viņa radīto attiecību ārkārtējam raksturam.

Redzēt dzimummīlestības jēgu mērķim noderīgā bērnu dzemdēšanā nozīmē atzīt šo jēgu tikai tur, kur pašas mīlestības nemaz nav, bet kur viņa ir — atņemt tai katru jēgu un katru attaisnojumu. Šī šķietamā mīlestības teorija, nostādīta blakus īstenībai, izrādās nevis izskaidrojums, bet gan atteikšanās no katra izskaidrojuma.

III.

Cilvēces dzīvi pārvaldošais spēks, ko vieni sauc par pasaules gribu, otri — par bezaznīgo garu un kas patiesībā ir Dieva Prāts, bez šaubām, gādā par viņa mērķiem nepiešamo providenciālo cilvēku piedzimšanu savā laikā, norīkojot paaudžu garajās virknēs vajadzīgās radītāju kombinācijas, ievērojot nākošos nevien tuvākos, bet arī tālākos pēcnācējus. Šai providenciālai radītāju izlasei tiek izlietoti visdažādākie līdzekļi, bet mīlestība šī vārda tiešā nozīmē, t. i. sevišķa individuālizēta un eksaltēta dzimumtieksme pie šiem līdzekļiem nepieder. Bībele ar tās īsto dziļo realismu, kas nevis izslēdz, bet gan iemieso faktu ideālo jēgu viņu empīriskos sīkumos, šai gadījumā, kā vienmēr, dod patiesu un pamācīgu liecību katram cilvēkam ar vēsturisku un māksliniecisku jēgu, neatkarīgi no reliģiōziem ticējumiem.

Bībeles centrālais fakts — Mesijas dzimšana — vairāk kā jeb kuŗš cits liek iedomāties providenciālu plānu pēcnācēju

radītāju izvēlē un savienošanā un tiešām bībeles stāstu galvenā interese koncentrējas daždažādos un brīnišķīgos likteņos, kas noteikuši «Dieva tēvu»¹⁾ dzimšanas un savienošanās. Bet visā šai sarežģītajā līdzekļu sistēmā, kas vēsturisku parādību kārtībā noteikuši Mesijas dzimšanu, mīlestībai tiešā nozīmē nav bijis vietas; tā gan, protams, bībelē sastopama, bet tikai kā patstāvīgs fakts un nevis kā kristogoniskā procesa rīks. Svētā grāmata nestāsta vai Ābrāms apprecējies ar Zāru (aiz karstas mīlestības²⁾), bet katrā ziņā Dieva Aizgādība gaidījusi, kad šī mīlestība pavisam atdzīsīs, lai no simtgadīgiem vecākiem radītu nevis mīlestības, bet gan ticības bērnu. Izāks apprecēja Rebeku ne mīlestības dēļ, bet pēc sava tēva agrāk pieņemta lēmuma un sastādīta plāna. Jēkabs milēja Raeli, bet šī mīlestība Mesijas dzimšanai izrādās nevajadzīga. Viņam jādzimst no Jēkaba dēla Jūdas, kurū dzemdējusi nevis Raele, bet gan vīra nemīlētā Lija. Lai celtos šai paaudzē Mesijas sencis, bija nepieciešama Jēkaba savienošanās taisni ar Liju; bet lai panāktu šo savienošanos, Dieva Aizgādība nedomina Jēkabā stipras mīlestības kaislības pret nākošo «Dieva radītāju» — Jūdas māti; netraucējot sīrsnīgo jūtu brīvības, augstākais spēks ļauj viņam mīlēt Raeli, bet — lai notiktu nepieciešamā viņa savienošanās ar Liju, izmanto pavisam citādu līdzekli: trešās personas — savām ģimenes un saimnieciskām interesēm uzticīgā Lābana — savtīgo viltību. Pašam Jūdam, lai radītu tālākos Mesijas senčus, vajag, bez saviem agrākiem pēcnācējiem, vecuma dienās savienoties ar savu vedekli Tamāru. Tā kā līdzīga savienošanās it nebūt nebija parasta lieta un tā kā tā nevarētu notikt parastos apstākļos, tad mērķis tiek sasniegts ar ārkārtīgi savādu piedzīvojumu, kas visai pavedinošs paviršiem bībeles lasītājiem. Par kaut kādu mīlestību šai notikumā nemaz nevar runāt. Tā nav mīlestība, kas vieno Jerichas netikli Rachabi ar atnācēju žīdu; sākumā tā viņam atdodas kā profesionāle, bet pēc tam gadījuma sakarus nostiprina viņas ticība jaunā Dieva spēkam un vēlēšanās iegūt viņa aizsardzi-

¹⁾ Tā baznīcas valodā sauc galvenā kārtā sv. Joachimu un Annu, bet arī pārējos Dievmātes senčus baznīcas rakstnieki dažreiz sauc tā.

²⁾ Acīmredzot, to izslēdz zināmais piedzīvojums Ēģiptē, kas, stipri mīlot, psiholoģiski nebūtu iespējams.

bu sev un savējiem. Ne mīlestība vienoja Dāvida tēva tēvu, veco Boasu ar jauno moabieti Rutī un ne no īstas dziļas mīlestības, bet gan tikai no grēcīgas novecojoša valdnieka miesas kāribas, kurai bija gadījuma raksturs, dzīma Zālamans.

Bībelstāstos, tāpat kā vispārīgā vēsturē, dzimummīlestība nav vēsturisko mērķu līdzeklis jeb rīks; tā nekalpo cilvēku sugai. Tamdēļ, kad subjektīvās jūtas mums saka, ka mīlestība ir patstāvīgs labums, ka tai ir sava absolūta vērtība mūsu personīgā dzīvē, tad šām jūtām arī objektīvā īstenībā atbilst tas fakts, ka stipra individuāla mīlestība nekad nav rīks sugas mērķiem, kuri tiek sasniegti bez viņas. Vispārīgā vēsturē, kā arī bībeles stāstos, dzimummīlestībai (šī vārda tiešā nozīmē) nav nekādas lomas un tiešas iedarbības uz vēstures procesu: tās pozitīvajai nozīmei vajag sakņoties individuālā dzīvē.

Kāda gan jēga tai šē?

Otrs apcerējums.

I.

Kā dzīvniekiem, tā cilvēkam dzimummīlestība ir augstākais individuālās dzīves uzplaukums. Bet tā kā dzīvniekiem sugas dzīve ir noteikti pārsvarā par individuālo dzīvi, tad arī pēdējās augstākais sasprindzinājums nāk par labu tikai sugas procesam. Tas nav tā, ka dzimumtieksme ir tikai līdzeklis vienkāršajai organismu radīšanai vai vairošanās procesam. Tā noder pilnīgāku organismu radīšanai dzimuma sacensības un izlases ceļā. Tādu pašu nozīmi centušies piešķirt dzimummīlestībai arī cilvēku dzīvē, bet, kā mēs redzējam, gluži veltīgi. Jo cilvēcē individuālītai ir patstāvīga nozīme un savā spilgtākā izpausmē tā nevar būt tikai viņai ārējo vēsturiskā procesa mērķu rīks. Vai, labāk izsakoties, vēsturiskā procesa patiesais mērķis nav tāds, ka cilvēka personība viņam varētu būt tikai pasīvs pārejošs rīks.

Pārlicība par cilvēka antirelātīvo, absolūto cieņu nedibinās uz pašiedomām; viņa nedibinās arī uz tā empīriskā fakta, ka mēs nezinām dabā citas pilnīgākas būtnes.

Antirelātīvā cilvēka cieņa, bez šaubām, ir viņam absolūtā

formā (veidā) piemītošā sapratīgā apziņā. Apzinoties, tāpat kā dzīvnieki, viņa pārdzīvotos un pārdzivojamos stāvokļus, saskatot starp viņiem to vai citu sakarību un, pamatojoties uz šīs sakarības, paredzot ar prātu nākošos stāvokļus, cilvēkam bez tam vēl ir spēja novērtēt savus stāvokļus un darbības un vispārīgi visādus faktus, ne tikai to attiecībā pret citiem atsevišķiem faktiem, bet arī pret vispārējām ideālām normām; viņa apziņu bez dzīves parādībām vēl nosaka patiesības gars. Saskaņojot savu darbību ar šo augstāko apziņu, cilvēks var bezgalīgi papildināt savu dzīvi un dabu, nepārkāpjot cilvēciskās formas robežu. Tāpēc viņš arī ir augstākā dabas pasaules būtne un īstās pasaules radīšanas procesa beigas; jo bez Būtnes, kas pati ir mūžīga un absolūta patiesība visu pārējo starpā, tā, kas spējīga atzīt un realizēt sevī patiesību,— cilvēks ir augstākais — ne relatīvā, bet absolūtā nozīmē. Kādu gan sapratīgu pamatu var iedomāties jaunū, pēc būtības pilnīgāku formu radīšanai, kad ir jau forma, kas pati spēj papildināties līdz bezgalībai, kas pati var ietvert visu absolūtā satura pilnību? Tādai formai parādoties, tālākais progress var būt tikai viņas pašas attīstības jaunās pakāpēs, bet ne tās atvietošanā ar kaut kādām cita veida radībām, ar citām nebijušām esamības formām. Tā ir būtiskā kosmogoniskā procesa atšķirība no vēsturiskā procesa. Pirmais rada (kamēr rodas cilvēks) arvien jaunas un jaunas būtņu sugas, pie kam iepriekšējās pa daļai tiek iznīcinātas, kā neizdevušies mēģinājumi, pa daļai ārēji eksistē kopā ar jauno sugu un nejauši savā starpā sadurās, neradot nekādas īstas vienības, jo viņām trūkst kopējas apziņas, kas saistītu tās savstarpēji un arī ar kosmisko pagātni. Tāda kopēja apziņa rodas cilvēcē. Dzīvnieku pasaulē augstāko formu rašanās no zemākām, neraugoties uz savu pareizību un piemērotību mērķim, ir viņām pašām katrā ziņā ārējs un svešs fakts, kas viņām nemaz neeksistē: zilonis un pērtiķis nekā nevar zināt par sarežģīto ģeoloģisko un bioloģisko transformāciju procesu, kas noteicis viņu rašanos uz zemes; atsevišķās un individuālās apziņas attīstības samērā augstākais pakāpiens šē vispārējā apziņā nenozīmē nekāda progressa, jo vispārējās apziņas šiem gudrajiem dzīvniekiem trūkst tāpat kā muļķīgajai austerei; augstā-

ko zīdītāju sarežģītās smadzenes tikpat maz noder dabas pašapgaismošanai viņas visumā, kā kaut kāda tārpa nervu mezglu aizmetņi. Turpretī cilvēcē ar paaugstinātu individuālo apziņu, ar reliģisko un zinātnisko, progresē vispārējā apziņa. Individuālais prāts še nav tikai personīgās dzīves organs, bet arī atminēšanās un nojaušanas organs visai cilvēcei un pat visai dabai. Tas žīds, kas uzrakstīja — lūk debesu un zemes radīšanas grāmata (elle tol' dot gašammain ve gaarec) un tālāk: lūk cilvēka radīšanas grāmata (ze sefer tol' dot gaadam), izteica ne tikai savu personīgo un tautas apziņu, — ar viņu pirmo reiz pasaulē atspīdēja visas pasaules un visas cilvēces vienības patiesība.¹⁾ Un visas tālākās apziņas sekmes ir tikai šīs patiesības attīstībā un iemiesošanā; tām nav vajadzīgs un tās nevar iziet no šīs visuaptverošās formas: ko citu gan var izdarīt pati vispilnīgākā astronomija un ģeoloģija, kā pilnīgi atjaunot debesu un zemes ģenezi; gluži tāpat par vēsturiskās izpratnes augstāko uzdevumu var būt tikai — atjaunot «cilvēka dzimšanu grāmatu», t. i. ģenētisko pēcnācēju sakarību cilvēces dzīvē un beidzot mūsu radošai darbībai nevar būt augstāka mērķa, kā iemiesot sajūtamos tēlos šo no laika gala radīto un pasludināto debesu, zemes un cilvēka vienību. Visa patiesība — noteikta visa vienība — no laika gala guldīta cilvēka dzīvajā apziņā un pakāpeniski reālizējas cilvēces dzīvē ar apzinīgu kontinuitāti (jo patiesība — kuŗa neatmin radniecības — nav patiesība). Pateicoties savas kontinuitīvās apziņas neaprobežotai stiepjamībai un nepārtrauktībai, cilvēks, paliekot par cilvēku, var sasniegt un reālizēt visu esamības neaprobežoto pilnību un tāpēc nekādas būtņu augstākas sugas viņa vietā nav vajadzīgas un nav iespējamās. Savas dotās tiešamības robežās cilvēks ir tikai dabas daļa; bet viņš vienmēr un pakāpeniski šīs robežas pārkāpj; savos gara ražojumos — reliģijā un zinātnē, tikumībā un nākslā — viņš atklājas kā dabas vispārējās apziņas centrs, kā pasaules dvēsele, kā absolūtās visa vienības reālizējošās potence un tā tad augstāk par viņu var būt tikai pats šis absolūtais savā pilnīgajā aktā jeb mūžīgajā esībā, t. i. Dievs.

¹⁾ Ja teiks, ka šie vārdi ir Dieva iedvesti, tad tas nebūs iebildums, bet tikai manas domas tulkojums teoloģijas valodā.

II.

Cilvēka priekšrocība, salīdzinot ar pārējām dabas būtņēm — spēja atzīt un realizēt patiesību — nav tikai sugas, bet arī individuāla spēja: katrs cilvēks spēj atzīt un realizēt patiesību, katrs var kļūt par absolūtā veselā dzīvu atspoguļojumu, par apzinīgu un patstāvīgu visas pasaules dzīves organu. Arī pārējā dabā ir patiesība (jeb Dieva līdzība), bet tikai savā objektīvā kopībā, kas sveša atsevišķām būtņēm; viņa tās veido, darbojas viņās un caur viņām — kā liktenīgs spēks, kā viņām pašām nepazīstams viņu esības likums, kam viņas padodas nevilus un neapzinīgi; sev pašām, savās iekšējās jūtās un apziņā viņas nevar pacelties pāri par savu doto atsevišķo eksistenci, viņas atrod sevi tikai savā atsevišķībā, savrupībā, nošķirtībā no visa, — tā tad ārpus patiesības; bet tāpēc patiesība jeb vispārējais še var triumfēt tikai paaudžu maiņā, sugas pastāvēšanā un individuālās dzīves, kas neietver patiesības, bojā ejā. Turprei cilvēka individuālītāti taisni tamdēļ, ka viņa var sevī ietvert patiesību, tā neiznīcina, bet savā triumfā pasarga un pastiprina.

Bet tam, lai individuālā būtne atrastu patiesībā — visa vienībā — savu attaisnojumu un apstiprinājumu, viņas patiesības apziņas vien nepietiek, — viņai jābūt patiesībā, bet no sākuma un tieši individuālais cilvēks, tāpat kā dzīvnieks, nav patiesībā: viņš sevi atrod kā nošķirtu visas pasaules veselā daļiņu un šo savu daļējo esību viņš apstiprina egoismā sev kā veselu, grib būt viss, šķirti, savrup no visa, — ārpus patiesības. Egoisms, kā individuālās dzīves reāls pamatsākums, pamatprincips, spiežas tai visur iekšā, to visu pārņem un virza to; visu tai konkrēti nosaka un tamdēļ par to (egoismu) nekādā ziņā nevar ņemt pārsvaru teorētiska patiesības apziņa vien, tā nevar to iznīcināt.

Kamēr egoisma dzīvais spēks nesastapsies cilvēkā ar otru, tam pretēju, dzīvu spēku, patiesības apziņa ir tikai ārējs apgaismojums, svešas gaismas atspīdums. Ja cilvēks tikai šai nozīmē varētu ietvert patiesību, tad tās sakars ar viņa individuālītāti nebūtu iekšējs un ciešs; viņa paša būtne, paliekot kā dzīvnieks ārpus patiesības, būtu līdzīgi pēdējam —

nolemta (savā subjektivitātē) bojā ejai. Tikai kā ideja tad tā paliktu absolūtā prāta domās.

Patiesību, kā dzīvu spēku, kas sagrābj cilvēka iekšējo būtņi un kas tiešām izved viņu no neīstas pašapstiprināšanās, sauc par mīlestību. Mīlestība, kā patiesa egoisma iznīcināšana, ir individuālītātes paties attaisnojums un glābiņš. Mīlestība ir vairāk nekā sapratīga apziņa, bet bez tās viņa nevarētu darboties kā iekšējs pestītājs spēks, kas individuālītāti nevis iznīcina, bet gan paceļ. Tikai pateicoties sapratīgai apziņai (jeb patiesības apziņai), cilvēks var atšķirt pats sevi, t. i. savu īsto individuālītāti no sava egoisma. Upurējot šo egoismu, atdodoties pats mīlestībai, viņš tanī atrod nevien dzīvu, bet arī dzīvinātāju spēku. Viņš nezaudē līdz ar savu egoismu savu individuālo būtņi, bet taisni otrādi, padara to mūžīgu, iemūžo. Dzīvnieku valstī, kur trūkst pašiem savas sapratīgās apziņas, patiesība, kas realizējas mīlestībā, neatrodot savai darbībai viņos iekšēja atbalsta punkta, var darboties tikai tieši, kā viņiem ārējs liktenīgs spēks, kurš sagrābj tos kā aklus rīkus, viņiem svešu pasaules mērķu sasniegšanai; šē mīlestība parādās kā vienpusīgs vispārējā, sugās triumfs par individuālo, ciktāl dzīvniekiem viņu individuālītāte sakrīt ar egoismu nošķirtās, savrupās esības tiešamībā, un tāpēc arī līdz ar to iet bojā.

III.

Cilvēku mīlestības jēga vispārīgi ir individuālītātes attaisnojums un glābiņš, upurējot egoismu. Uz šī vispārīgā pamata varam atrisināt arī mūsu speciālo uzdevumu: izskaidrot dzimummīlestības jēgu. Ne par velti taču dzimumattiecības nevien sauc par mīlestību, bet tās arī ir, pēc vispārējā atzinuma, mīlestība galvenā kārtā. Tās ir katras citas mīlestības tips un ideāls (sk. Dziesmu dziesmu (Zālamana augsto dziesmu), Apokalipsi).

Egoisma meli un ļaunums nebūt nav tas, ka šis cilvēks vērtē sevi pārāk augsti, piešķir sev absolūtu, (antirelatīvu) — nozīmī un bezgalīgu cieņu: šai ziņā viņam taisnība, tamdēļ ka katram cilvēciskam subjektam, kā dzīvu spēku patstāvīgam centram, kā bezgalīgas pilnības potencei (iespējai), kā būtņei, kas savā apziņā un dzīvē var ietvert absolūtu patiesību, —

katram cilvēkam šai ziņā ir antirelātīva nozīme un cieņa. Viņš ir kaut kas absolūti neatvietoājams un pārāk augsti sevi novērtēt nevar (pēc evaņģēlija vārdiem: ko cilvēks dos savas dvēseles vietā). Šī savas antirelātīvās nozīmes neatzīšana ir tas pats, kas cilvēka atteikšanās no cilvēciskas cieņas. Tā ir pamatmaldīšanās un katras neticības sākums: viņš ir tik glēvs, ka nespēj ticēt pat pats sev; kā gan viņš var ticēt kaut kam citam? Egoisma pamatmeli un ļaunums nav šinī subjekta absolūtā pašapziņā un pašnovērtējumā, bet gan iekš tā, ka, piešķirot sev it pareizi absolūtu nozīmi, viņš netaisnīgi citiem šo nozīmi noliedz, atzīstot sevi par dzīves centru, kas viņš patiesībā arī ir, tas citus pieskaita savas esības perifērijai, piešķir viņiem tikai ārēju un relatīvu vērtību.

Protams, abstraktā teorētiskā apziņā katrs cilvēks, kas nav jūcis prātā, vienmēr pielaiž citiem pilnīgu tiesību vienlīdzību ar sevi; bet dzīves apziņā, iekšēji un tiešamībā viņš apgalvo, ka ir bezgalīga starpība, ka nav iespējams salīdzināt viņu ar citiem: viņš pats par sevi ir viss, citi paši par sevi — nekas; kamēr taisni pie tādas ārkārtējas sevisapstiprināšanas cilvēks patiesībā nevar būt tas, par ko viņš sevi apgalvo esam. Tai antirelātīvai nozīmei, tai absolūtībai, ko viņš vispārīgi it pareizi sev atzīst, bet netaisni atņem citiem — ir pašai par sevi tikai potenciāls raksturs, — tā ir tikai iespēja, kas prasa sava realizējuma. Dievs ir viss, t. i. vienā absolūtā aktā viņam piemīt viss pozitīvais saturs, visa esības pilnība. Cilvēks (vispārīgi un katrs individuālais cilvēks atsevišķi), būdams faktiski tikai tas un ne cits, var kļūt par visu tikai nojaucot savā apziņā un dzīvē to iekšējo sienu, kas viņu šķir no otra. «Tas» var būt «viss» tikai kopā ar citiem, tikai kopā ar citiem viņš var realizēt savu antirelātīvo nozīmi — kļūt par nešķiramu un neatvietojamu visa vienotā, veselā daļu, kļūt par patstāvīgu dzīvi un savdabīgu, īpatnēju absolūtās dzīves organu. Patiesā individuālitate ir zināms noteikts visa vienības tēls, zināms noteikts visa cita apjaušanas, uztveršanas un asimilēšanas paņēmieni. Apstiprinot sevi ārpus visa cita, cilvēks līdz ar to atņem jēgu sava paša eksistencei, atņem sev patieso dzīves saturu un pārvērš savu individuālitatei tukšā formā. Tā egoisms nebūt nav individuālitatei pašapzināšanās un sevi

apstiprināšana, bet taisni otrādi — sevis noliegšana un bojā eja.

Metafiziskie un fiziskie, vēsturiskie un sociālie cilvēka eksistences apstākļi visādi pārveido un mikstina mūsu egoismu, liekot stiprus un daždažādus šķēršļus, kas kavē to parādīties tīrā veidā ar visām viņa šausmīgajām sekām. Bet visa šī komplicētā, Dieva Aizgādības iepriekš nolemtā, dabas un vēstures realizējamā šķēršļu un korrekтиву sistēma atstāj neaiztīktu pašu egoisma pamatu, kas vienmēr raugās no personīgās un sabiedriskās tikumības apsega apakšas, bet pie reizes parādās arī pilnīgi skaidri. Ir tikai viens spēks, kas var no iekšas, pašā saknē egoismu lauzt, saspridzināt un tiešām to arī saspridzina — proti, mīlestība, un galvenā kārtā dzimummīlestība. Egoisma meli un ļaunums ir tas, ka viņš atzīst vienīgi savu absolūto nozīmi, bet citiem šādu nozīmi noliedz; sapratne, intelekts mums rāda, ka tas ir bez pamata un netaisni, bet mīlestība tieši faktiski iznīcina tādu nepareizu izturēšanos, piespiežot mūs ne abstraktā apziņā, bet ieskšējās jūtās un dzīves gribā atzīt priekš sevis otra absolūto nozīmi. Atzīstot mīlestībā otra patiesību ne abstrakti, bet būtiski, pārnesot tiešamībā savas dzīves centru pāri savas empīriskās nošķirtības robežām, mēs ar to arī izpaužam un realizējam savu pašu patiesību, savu absolūto nozīmi, kuŗa arī taisni slēpjas spējā pāriet pāri savas faktiskās fainomenālās esības robežām, spējā dzīvot ne tikai sevī, bet arī otrā.

Katra mīlestība ir šīs spējas izpausme, bet ne katra mīlestība realizē to vienādā pakāpē, ne katra vienlīdz radikāli iznīcina egoismu. Egoisms nav tikai reāls spēks, bet pamatspēks, kas — iesakņojies mūsu esības visdziļākā centrā — no turienes spiežas iekšā un apņem visu mūsu īstenību, — spēks, kas bez pārtraukuma darbojas visos mūsu eksistences atsevišķos gadījumos un sikumos. Lai tiešām lauztu, iznīcinātu egoismu, nepieciešami viņam likt pretī tādu pašu konkrēti noteiktu un visu mūsu būtņi caurstrāvojošu, visu tanī aizraujošu mīlestību. Tam otram, kam vajag atsvabināt mūsu individuālītāti no egoisma važām, jābūt samērā ar visu šo individuālītāti, jābūt tādām pašām reālam un konkrētam, pilnīgi objektīvizētam subjektam, kā mēs paši, un līdz ar to tam vajag visā no mums atšķirties, lai būtu tiešām cits, t. i. visam

būtiskam saturam, kuŗš ir arī mums, tam jābūt citādā veidā, citā formā, lai katrs mūsu būtnes izpauzums, katrs dzīvības akts sastaptu šai otrā attiecīgu, bet ne tādu pat izpausmi, lai viena attiecības ar otru būtu pilnīga un pastāvīga apmaiņa, pilnīga un pastāvīga sevis apstiprināšana otrā, pilnīga savstarpēja iedarbība un biedrošanās. Tikai tad egoisms tiks lauzts un iznīcināts ne tikai principā, bet visā savā konkrētajā īstēnībā. Tikai pie šīs, divu vienādīgu un vienādi nozīmīgu, tomēr vispusīgi dažādu formu, būtņu, tā sakot, ķīmiskas savienošanās, iespējama (kā dabiskā, tā garīgā kārtā) jauna cilvēka radīšana, patiesas cilvēciskas individuālītātes īsta realizēšana. Tādu savienošanu vai vismaz tuvāko tās iespēju atrodam dzimummīlestībā, kāpēc tai arī piešķiram sevišķu, ārkārtīgu nozīmi, kā visas tālākās papilnināšanās nepieciešamam pamatam, kā nepieciešamam un pastāvīgam noteikumam, kas vienīgais ļauj cilvēkam tiešām būt patiesībā.

IV.

Pilnīgi atzīstot citu mīlestības veidu lielo svarīgumu un augsto vērtību, ar kuŗiem maldīgais spirituālisms un impotentais morālisms gribētu atvietot dzimummīlestību, mēs tomēr redzam, ka tikai šī pēdējā apmierina divas pamatprasības, bez kuŗām nav iespējama noteikta patības iznīcināšana pilnīgā dzīves kopībā ar otru. Visos pārējos mīlestības veidos trūkst vai nu viendabības, vienlīdzības un savstarpīgas iedarbības mīlētāja un mīlamā starpā, vai arī vispusīgas dažādības, kas savstarpēji papildina viena un otra īpašības.

Tā mistiskā mīlestībā mīlestības priekšmets galu galā kļūst par absolūtu neizšķīramību, indiferenci, kas uzsūc cilvēka individuālītāti; šie egoisms tiek iznīcināts tikai tānī visai nepietiekošā nozīmē, kā tas tiek iznīcināts, kad cilvēks aizmieg dziļā miegā (ar ko Upanišadās un Vedantā salīdzina, bēt dažreiz tieši ar ko pat tāpatnē individuālās dvēseles savienošanu ar visas pasaules garu). Starp dzīvo cilvēku un mistisko absolūtās neizšķīramības «Bezdzībeni», šo lielumu pilnīgas citējādības (cītdabības) un inkommensurabilitātes dēļ, ne tikai dzīvju kopības, to saplūšanas, bet pat vienkāršas kopā būšanas nevar būt: ja ir mīlestības priekšmets, tad nav

milētāja — viņš ir pazudis, sevi pazaudējis, iegrimis it kā dziļā miegā, dziļā miegā bez sapņiem, bet kad viņš atgriežas, tad pazūd mīlestības priekšmets un absolūtas neizšķīramības vietā nāk uz personīga egoisma fona, ko grezno garīgs lepnums, raibā patiesās dzīves daudzveidība. Vēsture pazīst starp citu tādus mistiķus un veselas mistiķu skolas, kur mīlestības priekšmets saprasts ne kā absolūta neizšķīramība, bet kur tas pieņēmis konkrētas formas, kas pielāvušas ar to dzīvas attiecības, bet visai ievērojams tas, ka šīs attiecības šie ieguvušas pilnīgi skaidru un pakāpeniski izturētu dzimummīlestības raksturu...

Vecāku mīlestība — sevišķi mātes mīlestība — ir jūtu spēka, ir priekšmeta konkrētības ziņā tuvojas dzimummīlestībai, bet priekš cilvēka individuālītātes tai citu iemeslu dēļ nevar būt dzimummīlestībai līdzīgas nozīmes. Viņu noteic vairošanās fakts un paaudžu maiņas likums, kas valda dzīvnieku dzīvē, bet kam nav, vai kam katrā ziņā nevajadzētu būt tādas nozīmes cilvēka dzīvē. Dzīvnieku nākošā paaudze tieši un ātri iznīcina savus priekšgājējus un norāda, ka to eksistēšanai nav jēgas, lai pati atkal tūliņ savukārt saņemtu to pašu no saviem pēcnācējiem. Mātes mīlestība pie cilvēkiem, kas šie dažreiz sasniedz augstu pašuzpurēšanās pakāpi, kādas mēs nenovērojam vistu mīlestībā, ir šīs lietu kārtības atliekas, kas pagaidām, bez šaubām, nepieciešamas. Katrā ziņā, nav apšaubāms, ka mātes mīlestībā nevar būt pilnīgas savstarpības un dzīvju saplūšanas jau tamdēļ vien, ka milētāja un milamie pieder dažādām paaudzēm, ka pēdējiem dzīve — nākotnē ar jaunām patstāvīgām interesēm un uzdevumiem, kuŗu starpā pagātnes pārstāvji ir tikai kā bālas ēnas. Pietiek norādīt uz to, ka vecāki nevar būt bērniem dzīves mērķis tai nozīmē, kādā bērni ir vecākiem.

Māte, kas visu savu dvēseli ieliek bērnos, upurē, protams, savu egoismu, bet viņa līdz ar to zaudē arī savu individuālītāti, bet viņos, ja mātes mīlestība balsta to individuālītāti, tad pasarga un pat pastiprina egoismu. — Bez tam mātes mīlestībā nav īstenībā milamā absolūtas nozīmes atzīšanas, viņa atzīšanas par patiesu individuālītāti, jo lai gan mātei viņas bērns dārgāks par visu, tad taisni tikai kā viņas bērns, ne eītādi kā pārējiem dzīvniekiem, t. i. šie šķietamo otra absolū-

tās nozīmes atzīšanu patiesībā nosaka ārējais fizioloģiskais sakars.

Vēl mazāk uz dzimummīlestības atvietošanu var pretendēt pārējie simpatijas jūtu veidi. Draudzībai viena dzimuma personu starpā trūkst vispusīgas vienai otru papildinošo īpašību formālas atšķirības un ja tomēr šī mīlestība sasniedz sevišķu intensitāti, tad tā pārvēršas pretdabiskā dzimummīlestības surrogātā. Kas zīmējas uz patriotismu un cilvēces mīlestību, tad šīs jūtas, neraugoties uz to svarīgumu, pašas par sevi dzīvi un konkrēti egoisma iznīcināt nevar, jo te mīlētājs ar mīlamo nav salīdzināms, viņiem trūkst samērības: ne cilvēce, ne pat tauta atsevišķam cilvēkam nevar būt tikpat konkrēts priekšmets kā viņš pats. Ziedot savu dzīvi tautai vai cilvēcei, protams, var — bet radīt no sevis jaunu cilvēku, attīstīt un realizēt patiesu cilvēka individuālītāti uz šīs ekstenzīvās mīlestības pamata nav iespējams. Še reālā centrā tomēr paliek paša vecais egoistiskais es, bet tauta un cilvēce tiek pārnestas uz apziņas perifēriju kā ideāli priekšmeti. Tas pats jāsaka par mīlestību uz zinātņi, mākslu u. t. t.

Pēc tam, kad īsos vārdos esmu norādījis uz patieso dzimummīlestības jēgu un uz tās priekšrocībām, salīdzinot ar citām, radniecīgām jūtām, man vajag izskaidrot — kāpēc tā tik vāji tiek realizēta īstenībā un norādīt, kā iespējama tās pilnīga izvešana dzīvē. Ar to nodarbošos nākošos apcerējumos.

Trešais apcerējums.

I.

Mīlestības kā jūtu jēga un cieņa ir tā, ka viņa piespiež mūs tiešām ar visu mūsu būtņi atzīt to otra absolūto centrālo nozīmi, ko aiz egoisma izjūtam tikai sevī pašos. Mīlestība svarīga ne kā viens no mūsu jūtu veidiem, bet kā visas mūsu dzīves intereses pārnešana no sevis uz otru, kā mūsu personīgās dzīves paša centra pārstatīšana. Tas piemīt katrai mīlestībai, bet dzimummīlestībai¹⁾ sevišķi: tā atšķiras

¹⁾ Par dzimummīlestību (labākam terminam trūkstot) es saucu ārkārtēju (kā abpusīgu, tā arī vienpusīgu) pretēju dzimumu personu pieķeršanos, kas var būt savā starpā vīra un sievas attiecībās, pie tam nemaz iepriekš neizšķirot jautājumu par lietas fizioloģiskās puses nozīmi.

no citiem mīlestības veidiem ir ar lielāku intensitāti, ar vairāk aizraujošu raksturu, ir ar pilnīgākas un vispusīgākas savstarpības iespēju; tikai šī mīlestība var novest pie patiesas un nepārtrauktas divu dzīvju savienošanās vienā, tikai par viņu arī Dieva vārdos teikts: divi kļūs par vienu miesu, t. i. kļūs par vienu reālu būtni.

Jūtas prasa tādas iekšējas un galīgas savienošanās pilnības, bet tālāk par šo subjektīvo prasību un cenšanos parasti neiet un pat tas izrādās pārejošs. Istenībā mūžīgas un centrālas savienošanās poēzijas vietā notiek tikai vairāk vai mazāk ilgstoša, tomēr tikai pagaidu, vairāk vai mazāk cieša, bet tomēr tikai ārēja, pavirša divu norobežotu būtņu tuvošanās šauros ikdienas prōzas rāmjos. Mīlestības priekšmetam īstenībā nepaliek tās absolūtās nozīmes, ko viņam piešķir iemilējušās ilgas. Citiem tas skaidrs no paša sākuma; bet neviļus izsmiekla nokrāsa, kas neatvaiņāmi pavada citu izturēšanos pret tiem, kas iemilējušies, izrādās tikai par aizsteigšanos priekšā viņu personīgās vilšanās sajūtai. Piepēži vai pamazām mīlestības aizraušanās patoss pāriet un labi vēl, ja tānī izpaudusies altruistisko jūtu enerģija nepazūd veltīgi, bet, tikai pazaudējusi savu koncentrētību un augsto uzplūdumu, sadrumstalotā un atšķaidītā veidā tiek pārnesta uz bērniem, kuri dzimst un kuņģus audzina tās pašas apmānīšanās atkārtotīšanai. Es saku apmānīšanās — no individuālās dzīves un absolūtās cilvēka personības nozīmes viedokļa, pilnīgi atzīstot bērnu dzemdēšanas un paaudžu maiņas nepieciešamību un mērķtiecību cilvēces progresam viņas kopdzīvē. Bet, taisnību sakot, par mīlestību te nav ko runāt. Mīlestības kaislības sakrišana ar sekmīgu bērnu dzemdēšanu ir tikai nejaušība un pie tam diezgan reta; vēsturiskie un ikdienas piedzīvojumi, bez šaubām, rāda, ka vecāki bērnus var laimīgi radīt, karsti mīlēt un teicami audzināt, kaut gan paši vecāki nekad nav bijuši viens otrā iemilējušies. Tā tad sabiedrības un cilvēces intereses, kas saistītas ar paaudžu maiņu, nebūt neprasa augstākā mīlestības patosa. Bet individuālā dzīvē šis labākais viņas uzplaukums izrādās tukšziedis. Sākotnējais mīlestības spēks šē zaudē visu savu jēgu, kad tās priekšmets no iemūžotās individuālītātes absolūtā centra augstuma tiek nocelts uz gadījuma un viegli apmaināma — jaunas, var-

būt drusku labākas, bet varbūt arī drusku sliktākas, katrā ziņā tomēr relatīvās un pārejošās cilvēku paaudzes radīšanas līdzekļa pakāpes.

Tā tad, ja skatāmies tikai uz to, kas parasti notiek, uz faktisko mīlestības iznākumu, tad mīlestība jāatzīst par sapni, kas uz laiku sagrābj mūsu būtņi un izzūd, nepārejot nekādā darbā (jo bērnu radīšana nav, taisnību sakot, mīlestības lieta). Bet atzīstot, acīmredzamo faktu dēļ, ka mīlestības jēga nerealizējas īstenībā, rodas jautājums, vai mums tiešām tas jāatzīst par nerealizējamu?

Ievērojot cilvēka dabu, ievērojot to, ka cilvēkam viņa sapratīgā apziņā, tikumiskā brīvībā un spējā pašpailināties ir bezgalīgas iespējas, mums nav tiesību jau iepriekš uzskatīt par nerealizējamu kaut jeb kādu uzdevumu, ja vien tanī nav iekšējas loģiskas pretrunas vai arī ja tas neatbilst vispārīgai pasaules jēgai un mērķtiecīgai kosmiskās un vēsturiskās attīstības gaitai.

Būtu pavisam netaisni noliegt mīlestības realizējamību, pamatojoties tikai uz tā, ka viņa līdz šim nekad nav realizēta: tai pašā stāvoklī kādreiz ir atradies arī daudz kas cits, piemēram, visas zinātnes un mākslas, pilsoņu sabiedrība, dabas spēku pārvaldīšana. Pat pati sapratīgā apziņa, pirms tā kļuva par faktu cilvēkā, bija tikai neskaidra un nesekmīga cenšanās dzīvnieku pasaulē. Cik ģeoloģisku un bioloģisku laikmetu nepagāja neveiksmīgos mēģinājumos radīt smadzeņes, kas spētu kļūt par organu sapratīgas domas iemiesošanai. Mīlestība cilvēkam pagaidām ir tas pats, kas bija prāts dzīvnieka pasaulei: tā eksistē savos iedīgļos vai aizmetņos, bet vēl visā pilnībā ne. Un ja milzīgie pasaules periodi — nerealizētā prāta liecinieki — netraucēja tam tomēr beidzot realizēties, tad jo vairāk vēl mīlestības nerealizēšana, samērā nedaudzajos gadu tūkstošos, ko pārdzīvojuši vēsturiskā cilvēce, nedod tiesību taisīt kaut kādu slēdzienu par to, ka tā nebūs realizējama arī nākotnē. Vajag tikai ļābi atminēties, ka ja sapratīgās apziņas īstenība radās cilvēkā, bet ne caur cilvēku, tad mīlestības realizācijai, kā augstākai pakāpei pašas cilvēces dzīvē vajag notikt ne tikai cilvēkā, bet arī caur viņu.

Mīlestības uzdevums attaisnot ar darbu to mīlestības jēgu, kas no sākuma dota tikai jūtās; vajadzīga tāda

divu doto norobežoto, nošķirto būtņu savienošanās, kas no viņām radītu vienu absolūtu ideālu personību. — Šai uzdevumā ne tikai nav nekādas iekšējas pretrunas un neatbilstības visas pasaules jēgai, bet to tieši dod mūsu garīgā daba, kuŗas īpatnība ir taisni tā, ka cilvēks var, paliekot tas, kas viņš ir, ietilpināt sava paša formā absolūtu saturu, kļūt par absolūtu personību. Bet lai pildītos ar absolūtu saturu (ko reliģijas valodā sauc par mūžīgo dzīvošanu jeb Dieva valstību), pašu cilvēcisko formu vajag atjaunot tās veselumā (integrēt). Empīriskā īstenībā cilvēka, kā tāda, pavisam nav — viņš eksistē tikai noteiktā vienpusībā un norobežotībā, kā vīrieša vai sievietes individuālitate (un jau uz šī pamata attīstās visas pārējās atšķirības). Bet patiesais cilvēks savas ideālās personības pilnībā, acimredzot, nevar būt tikai vīrietis vai tikai sieviete, bet tam jābūt abu augstākai vienībai.

Reālīzēt šo vienību jeb radīt patieso cilvēku, kā vīrieša un sievietes pirmsākuma, principa brīvu vienību, paglabājot savu formālo nošķirtību, bet pārvarot savu būtisko dažādību un sairšanu — tas arī ir īstais tuvākais mīlestības uzdevums. Apskatot tos noteikumus, kuŗu vajag tā īstai atrisināšanai, mēs pārlicināsimies, ka tikai šo noteikumu neievērošana noved mīlestību vienmēr pie katastrofas un spiež to atzīt par illūziju.

II.

Pirmais solis uz sekmīgu uzdevuma atrisināšanu ir apzinīga un pareiza tā nostādīšana; bet mīlestības uzdevums nekad nav apzinīgi stādīts un tāpēc arī nekad nav kā nākas atrisināts. Uz mīlestību ir skatījušies un skatās tikai kā uz dotu faktu, kā uz stāvokli (vieniem normālu, otriem slimīgu), ko cilvēks pārdzīvo, bet kas nekādu pienākumu tam nerada; tiesa, te piesaista divus uzdevumus: fizioloģisku mīlamās personas iegūšanu un kopdzīves nodibināšanu ar viņu; no tiem pēdējais uzliek dažus pienākumus — bet te jau lieta pakļaujas dzīvnieku dabas likumiem, no vienas puses, un pilsoņu kopdzīves likumiem — no otras puses, bet mīlestība, no sākuma un līdz beigām atstāta pati sev, pazūd kā mirāža. Protams, vispirms mīlestība ir dabas fakts (vai Dieva dāvana), dabisks process, kas rodas no mums neatkarīgi; bet no šejienes nav

secināms, ka mēs nevaram un ka mums nevajag izturēties pret to apzinīgi un pašdarbīgi, virzīt šo dabisko procesu uz augstākiem mērķiem. Arī runas dāvanas ir dabisks cilvēka piederums; valodu, tāpat kā mīlestību, neizdomā. Tomēr būtu gaužām bēdīgi, ja mēs pret to izturētos tikai kā pret dabisku procesu, kas mūsos rosās pats no sevis, ja mēs runātu tā, kā dzied putni, ja ļautos dabiskam skaņu un vārdu sakopojumam to jūtu un priekšstatu izpaušmei, kas neviļus rosās mūsu dvēselē, un ja mēs no valodas neizveidotu rīka zināmu domu pakāpeniskai attīstībai, līdzekļa — sapratīgu un apzinīgi uzstādītu mērķu sasniegšanai.

Izturoties pret runas dāvanām pilnīgi pasīvi un neapzinīgi, nevarētu izveidoties ne zinātne, ne māksla, ne pilsoņu kōpdzīve un arī pati valoda, runas dāvanu nepietiekošas lietošanas dēļ, neattīstītos un būtu tikai tās pirmizpaušme. Kāda nozīme vārdam cilvēku sabiedriskās dzīves un kultūras izveidošanā, tāda pat un pat vēl lielāka nozīme mīlestībai patiesas cilvēciskas individuālītātes radīšanā. Un ja pirmajā (sabiedriskā un kultūras) laukā mēs manām kaut arī lēnu, bet neapšaubāmu progresu, kamēr cilvēka individuālītāte no vēsturisko laiku sākuma līdz šim savos faktiskajos ierobežojumos paliek nemainījusies, tad šādas starpības pirmais iemesls ir tas, ka pret vārda darbību un ražojumiem mēs izturamies arvien apzinīgāk un pašdarbīgāk, bet mīlestība jo projām tiek atstāta pilnīgi neskaidru afektu un nejaušu tieksmju tumšajā laukā.

Kā patiesā vārda nozīme nav pašā runāšanas procesā kā tādā, bet tanī, ko saka, lietu jēgas atklāšanā ar vārdiem vai jēdzieniem, tā arī patiesas mīlestības nozīme nav vienkāršā šo jūtu izbaudīšanā, bet tanī, kas ar viņu starpniecību notiek mīlestības darbā: mīlestībai ar to vien nepietiek, ka sajūt priekš sevis mīlama priekšmeta absolūto nozīmi, bet vajag tiešām dot vai piešķirt tam šo nozīmi, savienoties ar viņu absolūti individuālītātes patiesā radīšanā. Un kā vārda darbības augstākais uzdevums jau iepriekš noteikts pašā vārdu dabā, kuri neatvairāmi ir vispārīgi un pastāvīgi jēdzieni, bet ne atsevišķi un pārejoši iespaidi un tā tad — būdami jau paši par sevi sēite daudz kam vienā, uzvedina mūs uz visas pasaules jēgas saprašanu, tāpat līdzīgā kārtā arī augstākais mīle-

stības uzdevums jau iepriekš norādīts pašas mīlestības jūtās, kuŗas neatvairāmi pirms katras realizēšanas ievēd savu priekšmetu absolūtas individuālitātes sfairā, redz to ideālā gaismā, tic tā absolūtībai. Tā abos gadījumos (vārdiskās atziņas un mīlestības laukā) uzdevums nav izdomāt no sevis kaut ko pavisam jaunu, bet tikai pakāpeniski vēst tālāk un līdz galam to, kas iedīglī jau dots pašas lietas dabā, pašā procesa pamatā. Bet ja vārds cilvēcē ir attīstījies un attīstās, tad, zīmējoties uz mīlestību, cilvēki ir palikuši un paliek līdz šim tikai pie dabiskiem iedīgliem un pat tos slikti saprot viņu patiesā nojēgumā.

III.

Visiem zināms, ka mīlestībā katrā ziņā notiek sevišķa milamā priekšmeta ideālizācija; mīlētājam tas rādās pavisam citā gaismā, nekā to redz pārējie cilvēki. Es še rūrāju par gaismu ne tikai metaforiskā nozīmē; še lieta negrozās tikai ap tikumisku un sapratnisku novērtējumu, bet vēl ap sevišķu juteklisku uztvērumu: mīlošais tiešām redz, uztver ar acīm ne to, ko citi. Arī viņam starp citu šī mīlestības gaisma drīz pazūd, bet vai no tā var secināt, ka tā bijusi neīsta, ka tā ir bijusi tikai subjektīva illūzija?

Katra cilvēka patiesā būtība nav izsmelama ar viņa dotām empīriskām parādībām — šim nolīkumam, postulātam nevar nostādīt pretī nekādu sapratīgu un stingru pamatu ne no viena viedokļa. Materiālistam un sensuālistam ne mazāk, kā spirituālistam un ideālistam tas, kas liekas, nav tāpatnīgs ar to, kas ir, bet kad runā par diviem dažādiem šķietamā veidiem, tad vienmēr ir likumīgs jautājums, kuŗš no šiem veidiem vairāk sakrīt ar to, kas ir, vai kuŗš no tiem labāk izteic lietu dabu. Jo tas, kas liekas, šķietamais vai redzamais, vispārīgi, ir patiesā attiecība vai savstarpēja iedarbība starp redzētāju un redzamo un tā tad to noteic viņu abu īpašības Cilvēka ārējā pasaule un kurmja ārējā pasaule — abas pastāv tikai no relatīvām parādībām vai redzamībām; tomēr nezīn' vai kāds nopietni šaubīsies par to, ka viena no šīm divām šķietamām pasaulēm par otru pārāka, ka tā vairāk atbilst tam, kas ir, ka tā tuvāk patiesībai.

Mēs zinām, ka cilvēkam, bez viņa dzīvnieciskās materiālās dabas ir vēl ideālā, kas viņu saista ar absolūto patiesību jeb Dievu. Bez viņa dzīves materiālā jeb empīriskā saturs katrā cilvēkā ir Dieva līdzība, t. i. absolūtā saturs sevišķā formā. Šo Dieva līdzību teoretiski un abstrakti mēs atzīstam prātā un caur prātu, bet mīlestībā to atzīstam konkrēti un dzīvi. Un ja šīs ideālās būtnes, ko parasti aizsedz materiālā parādība, atklāsme neaprobežojas mīlestībā tikai ar iekšējām jūtām, bet kļūst dažreiz sajūtama arī ārējo jutekļu sfairā, tad toties jo lielāka nozīme mums jāatzīst mīlestībai, kā redzamās Dieva līdzības atjaunošanas sākumam materiālā pasaulē, kā īstas ideālas cilvēcības iemiesošanas sākumam. Mīlestības spēks — pāriedams pasaulē, pārveidodams un apģarodams ārējo parādību formu, atklāj mums savu objektīvo spēku, bet pēc tam jau nāk mūsu darbs: mums pašiem jāsaprot šī atklāsme un jāizmanto, lai tā nepaliktu par kaut kāda noslēpuma gaŗāmskrejošu un miklainu atmirdzumu.

Garīgi - fiziskais Dieva līdzības atjaunošanas process materiālajā cilvēcē nekādā ziņā nevar notikt pats no sevis, no mums neatkarīgi. Tā, kā arī visa labākā sākums šīn pasaulē ceļš no mums tumšas neapzinātu procesu un attiecību sfairas; tur dzīvības koka iedīglis un saknes, bet viņu izaudzēt mums vajag pašiem ar savu apzinīgo darbību; sākumam pietiek pasīvas jūtu uztveršanas spējas, bet pēc tam nepieciešama darbīga ticība, tikumisks varoņdarbs un darbs, lai noturētu pie sevis, nostiprinātu un attīstītu šo gaišās un radošās mīlestības dāvanu, lai ar tās starpniecību iemiesotu sevi un otrā Dieva līdzību un lai no divām aprobežotām un mirstīgām būtnēm radītu vienu absolūtu un nemirstīgu individuālītāti.

Ja mīlestībai neatvairāmi un negribot piemītošā ideālizācija rāda mums caur empīrisko redzamību mīlamā priekšmeta tālu ideālu tēlu, tad, protams, gan ne tamdēļ, lai mēs par viņu tikai papriecātos, bet gan tamdēļ, lai mēs ar īstas ticības, darbīgas fantāzijas un reālas radīšanas spēku pārveidotu pēc šī īstā parauga viņam neatbilstošo īstenību, lai iemiesotu viņu reālās parādībās.

Bet kas gan par kaut ko tamlīdzīgu ir kādreiz domājis sakarā ar mīlestību? Viduslaiku minnezengeri un brūņnieki,

ar savu stipro ticību un vājo prātu apmierinājās, mīlestības ideālu vienkārši tāpatnējot ar zināmu personu, aizverot acis pret viņu skaidri saredzamo neatbilstību. Šī ticība bija tikpat cieta un tikpat neauglīga, kā tas akmens, uz kuŗa «arvien tai pašā stāvoklī» sēdēja slavenais bruņinieks fon Grünvaliuss «pie Amālijas pils».

Bez tādas ticības, kas spieda tikai dievbijīgi aplūkot un jūsmīgi apdziedāt šķietami iemiesoto ideālu, vidus laiku mīlestība bija, protams, saistīta ar slāpēm pēc varoņdarbiem. Bet šie kareiviskie un iznīcinošie varoņdarbi, kam nebija nekāda sakara ar viņus iedvesmojošo ideālu, nevarēja vest pie tā realizēšanas. Pat tas bālais bruņinieks, kuŗš pilnīgi nodevās tā debesu skaistuma iespaidam, kas viņam atklājās, nesajaucot to ar zemes parādībām, iedvesmojās no šīs atklāsmes tikai tādiem darbiem, kuŗi nāca vairāk par ļaunu citu cilšu piederīgiem, nekā sagādāja labumu un slavu «mūžīgi sievišķīgajam».

Lumen coeli! Sancta rosa!
Mežonīgs tas nikni sauca.
Un kā pērkons viņa draudi
Musulmāņu pulkus jauca.

Musulmāņu pārvarēšanai, protams, nebija vajadzīgs «redzējums, kas prātam neaptverams». Bet pār visu viduslaiku bruņniecību gulās šī saskaldīšanās divās daļās, starp kristiānisma debesu redzējumiem, vizijām un «mežonīgiem un nikniem» spēkiem patiesā dzīvē, kamēr beidzot ievērojamākais un pēdējais bruņinieks Lamančas Don-Kichots, nositis daudz aunu un salauzis ne mazumu vējdzirnavu spārnu, bet ne druskas netuvinājis Tobozas lopu meitas Dulcinejas ideālam, nenāca pie pareizas, bet tikai pie noliedzošas savas maldīšanās apziņas; un ja tas tipiskais bruņinieks līdz galam palika uzticīgs savam redzējumam un «kā neprātis nomira viņš», tad Don - Kichots no neprāta, zaudējis cerības, nonāca tikai pie bēdīgās vilšanās savā ideālā.

Šī Don-Kichota vilšanās bija bruņniecības testaments jaunajai Eiropai. Tā darbojas mūsos līdz šai baltai dienai. Mīlestības ideālizācija, mitējusies būt par neprātīgu varoņdarbu avotu, neiedvesmo ne uz kādiem. Tā izrādās tikai par mānekli, kas spiež mūs vēlēties iegūt fiziski un ikdienišķi un

kas izzūd, tiklīdz šis mērķis, kuŗš nebūt nav ideāls, sasniegts. Mīlestības gaisma nevienam nav ceļa rādītājs stars uz pazaudēto paradīzi; to uzlūko kā fantastisku apgaismojumu īsajam mīlestības «prologam debesīs», kuŗu pēc tam daba īstā laikā, kā pilnīgi nevajadzīgu tālākajai izrādei zemes virsū, izdzēš. Patiesībā šo gaismu dzēš mūsu mīlestības vājums un neapzinība, kas lietas patieso kārtību sakropļo.

IV.

Tam, ka ārēji savienojas ikdienišķā kopdzīvē un sevišķi fizioloģiski, nav noteikta sakara ar mīlestību. Šī savienošanās notiek bez mīlestības, un arī mīlestība ir bez tās. Viņa mīlestībai nav nepieciešama kā tās obligātorisks noteikums un patstāvīgs mērķis, bet tikai kā tās galīgā realizācija. Ja šo realizāciju nostāda kā mērķi pašu par sevi pirms ideālā mīlestības darba, tā mīlestību pazudina. Katrs ārējs akts vai fakts pats par sevi nav nekas; mīlestība ir kaut kas tikai pateicoties savai jēgai jeb idejai, kā cilvēka personības vienības jeb veseluma atjaunošana, kā absolūtas individuālītes radīšana. Ar mīlestību saistīto ārējo aktu un faktu nozīmi, kas paši par sevi nav nekas, nosaka viņu attiecība pret to, kas ir pati mīlestība un viņas darbs. Kad nulli liek pēc vesela skaitļa, viņa palielina to desmit reizes, bet kad liek pirms, tad tikpat reizes pamazina vai saskalda to, atņem tam vesela skaitļa raksturu, pārvēršot to desmitdaļās; un jo vairāk šo nullu pirms veselā skaitļa, jo mazāka daļa, jo tuvāk tā pati nullei.

Mīlestības jūtas pašas par sevi ir tikai pamudinājums, kas mums iedveš, ka mēs varam un ka mums vajag no jauna radīt cilvēciskās būtnes veselumu. Katreiz, kad cilvēka sirdī iedegas šī svētā dzirkstele, visa mokās stenošā radība gaida Dieva bērnu slavas pirmo atklāsmi. Bet bez apzinīgā cilvēka gara darbības Dieva dzirkstele dziest un piekrāptā daba rada jaunas cilvēku bērnu paaudzes jaunām cerībām.

Šīs cerības nepiepildīsies līdz tam laikam, kamēr mēs negribēsim pilnīgi atzīt un realizēt līdz galam visu to, ko prasā patiesa mīlestība, kas slēpjas viņas idejā. Izturoties pret mīlestību apzinīgi un tiešām apņemoties izpildīt viņas uzdevumu, mūs vispirms aptur divi fakti, kuŗi, kā šķiet — padara

mūs nespēcīgus un attaisno tos, kas mīlestību uzskata par ilūziju. Mīlestības jūtas, saskaņā ar to pamatjēgu, mēs apstiprinām otras individuālītātes absolūto nozīmi un ar to arī savas paša individuālītātes absolūto nozīmi. Bet absolūta individuālītāte nevar būt pārejoša, un viņa nevar būt tukša. Nāves nenovēršamība un mūsu dzīves tukšums pavisam nav savienojami ar to paaugstināto savas un otra individuālītātes apstiprinājumu, kas slēpjas mīlestības jūtās. Šīs jūtas, ja tās stipras un pilnīgi apzinīgas, nevar samierināties ar pārliecību par mīlamās personas un savu paša sagaidāmo novecošanu, izdēdēšanu un nāvi. Turpreti to neapšaubāmo faktu, ka visi cilvēki vienmēr ir miruši un mirst — visi vai gandrīz visi pieņem par katrā ziņā negrozāmu likumu (tā ka pat formālā loģikā pieņemts lietot šo pārliecību parauga sillogisma sastādīšanai: «visi cilvēki mirstīgi, Kajs ir cilvēks, tā tad Kajs ir mirstīgs»). Tiesa, daudzi tic dvēseles nemirstībai; bet taisni mīlestības jūtas vislabāk parāda, ka šīs abstraktās ticības nepietiek. Gars bez miesām nav cilvēks, bet eņģelis; bet mēs mīlam cilvēku, veselu cilvēcisku individuālītāti, un ja mīlestība ir šīs individuālītātes apskaidrošanas un apgārošanas sākums, tad tā nepieciešami prasa tās, kā tādas, uzglabāšanu, prasa šī noteiktā (zināmā) cilvēka, šī organismā iemiesotā dzīvā gara mūžīgu jaunību un nemirstību. Eņģelim vai tīram garam nav vajadzīgs apskaidrošanas un apgārošanas; apskaidrota un apgārota tiek tikai miesa, un tā ir nepieciešams mīlestības priekšmets. Iedomāties var visu, ko grib, bet mīlēt var tikai dzīvo, konkrēto, bet mīlot viņu īsti, nevar samierināties ar skaidri zināmo, ar pārliecību, ka viņš sairs.

Bet ja nāves neatvairāmība nav savienojama ar patiesu mīlestību, tad nemirstība pavisam nav savienojama ar mūsu dzīves tukšumu. Cilvēku vairākumam dzīve ir tikai smaga mēchaniska darba un rupji juteklisku, apziņu apdullinošu, izpriecu un baudu maiņa. Bet tas mazākums, kuram ir iespēja darbīgi gādāt ne tikai par dzīves līdzekļiem, bet arī par mērķiem, izlieto šo savu brīvību no mēchaniskā darba galvenā kārtā netikumiskai laika pavadīšanai, kurai nav jēgas. Man nav vajadzīgs runāt plašāk par visas šīs šķietamās dzīves spontāno un neapzinīgo netikumību un tukšumu pēc viņas lie-

liskās attēlošanas «Annā Kareņinā», «Ivana Iljiča nāvē» un «Kreicera sonātē»¹⁾).

Atgriežoties pie sava priekšmeta, norādīšu tikai uz to acīmredzamo apsvērumu, ka tā dai dzīvei nāve ne tikai nav atvairāma, bet pat ir ļoti vēlama: vai var jēl maz bez šausmīgām skumjām iedomāties kaut kādas augstākās sabiedrības dāmas, vai kāda sportsmeņa vai kāršu spēlmaņa bezgalīgi turpinošos eksistenci?

Nemirstības nesavienotība ar tādū eksistenci ir skaidra no pirmā acu uzmetiena. Bet pie lielākas uzmanības tāda pati nesavienotība mums būs jāatzīst arī zīmējoties uz citām, kā šķiet pilnīgākām eksistencēm. Ja augstākās sabiedrības dāmas vai spēlmaņa vietā nemsim pretējā polā ievērojamus vīrus, ģeniļus, kas cilvēcei dāvājuši nemirstīgus darbus vai grozījuši tautu likteņus, tad redzēsīm, ka viņu dzīves saturam un tās vēsturiskiem augļiem ir nozīme tikai kā vienreiz un uz visiem laikiem dotiem, bet tiem zustu katra jēga, ja šo ģeniļu individuālā eksistence zemes virsū turpinātos bezgalīgi. Darbu nemirstība, acīmredzot, nebūt neprasa un pati izslēdz nepārtrauktu viņus radījušo individuālītašu nemirstību. Vai var iedomāties Šekspīru, bezgalīgi sacerot savas drāmas, vai Ņutonu, bezgalīgi pētot debesu mēchaniku, nerunājot jau par bezgalīgu tādas darbības turpināšanas pretjēdzību, ar kādu kļuva slaveni Aleksandrs Lielais vai Napoleons. Acīmredzot, ka māksla, zinātne, politika, dodot saturu atsevišķiem cilvēka gara centieniem un apmierinot laikmetīgas, vēsturiskas cilvēces prasības, nebūt nepiešķir absolūta, pašam mērķim piemērīga satura cilvēka individualitātei un tāpēc tām arī nav vajadzīga tās nemirstība. Tā ir vajadzīga tikai mīlestībai un tikai viņa to var sasniegt. Patiesa mīlestība ir tā, kas ne tikai subjektīvās jūtās apstiprina cilvēka individualitātes absolūto nozīmi otrā un sevī, bet arī attaisno šo absolūto nozīmi īstenībā, patiesi glābj mūs no nāves neatvairāmības, nenovēršamības un piepilda mūsu dzīvi ar absolūtu saturu.

¹⁾ Mūsu «sabiedrība», tai starpā arī augstākās sabiedrības dāmas ar sajūsmu lasīja šos darbus, sevišķi «Kreicera sonāti»; bet nezin' vai jēl viena no viņām pēc šīs lasīšanas atteicās no kāda ielūguma uz balli, — tik grūti tikai ar morāli — kaut arī pilnīgi mākslinieciskā formā — grozīt sabiedriskās vides reālo izturēšanos.

Ceturtais apcerējums.

I.

«Dionīss un Hadess — ir viens un tas pats» — sacīja dziļākais senās pasaules domātājs. Dionīss, jauns un ziedošs materiālās dzīves dievs — viņas kūšājošo spēku pilnīgā sprāgumā — uzbudinātās un auglīgās dabas dievs — tas pats, kas Hadess, aizgājušo ēnu krēslainās un mēmās valsts bālais valdnieks. Dzīvības dievs un nāves dievs — viens un tas pats dievs. Tā ir patiesība, kas dabas organismu pasaulē nav apstrīdama. Individuālā būtne kūšājošā dzīvības spēku pilnība nav viņas pašas dzīvība, tā ir sveša dzīvība, pret viņu vienaldzīgās un nesaudzīgās sugas dzīvība, kas viņai nāve. Dzīvnieku valsts zemākās pakāpēs tas ir pilnīgi skaidrs; te īpatni eksistē tikai tamdēļ, lai radītu pēcnācējus un pēc tam nomirtu; daudzām sugām tie nedzīvo ilgāk par vairošanās aktu, nomirst turpat uz vietas, citām dzīvo ilgāk tikai ļoti īsu laiku. Bet ja šī sakarība starp dzimšanu un nāvi, starp sugas uzturēšanu un īpatņa bojā eju ir dabas likums, tad, no otras puses, pati daba savā uz priekšu ejošā attīstībā arvien vairāk un vairāk ierobežo un vājina šo savu likumu; nepieciešamība būt par līdzekli sugas uzturēšanai un pēc šī uzdevuma izpildīšanas nomirt — paliek, bet šīs nepieciešamības darbība parādās arvien mazāk un mazāk tieši un tikai samērā ar organisko formu papilināšanos, samērā ar individuālo būtņu pieaugošo patstāvību un apzinību. Tā Dionīsa un Hadesa tāpatības, identitātes — sugas dzīves un individuālās nāves — likums jeb pretejbības un pretcīņas likums sugas un īpatņa starpā visstiprāk darbojas organiskās pasaules zemākās pakāpēs, bet, attīstoties augstākām formām, arvien vairāk un vairāk novājinās; bet ja tā, vai tad parādoties neapšaubāmi, noteikti augstākai organiskai formai, kas ietver apzinīgu un pašdarbīgu individuālo būtņi, kas nošķir sevi no dabas, kas izturas pret to, kā pret objektu, kas tā tad ir spējīga būt iekšēji brīva no sugas prasībām, —vai tad, parādoties šādai būtnei, nav jābeidzas šai sugas tirannijai par īpatni? Ja daba bioloģiskā procesā cenšas arvien vairāk un vairāk ierobežot nāves likumu, vai tad cilvēkam vēsturiskā procesā šis likums nav jāatceļ pavisam?

Pats par sevi skaidrs, kamēr cilvēks vairojas kā dzīvnieks, viņš arī mirst kā dzīvnieks. Bet, no otras puses, tik pat skaidrs ir arī tas, ka vienkārša atturēšanās no sugas akta nemaz neglābj no nāves: personas, kas palikušas nevainīgas, mirst, mirst arī skopci; ne vieniem, ne otriem pat nav sevišķi garš mūžs. Tas arī saprotams. Nāve vispārīgi ir būtnes dezintegrācija, to sastādošo faktoru sairšana, sadalīšanās. Bet dzimumu nodalīšanās, kas nav novēršama ar viņu ārējo un pārejošo savienošanos sugas aktā, šī nodalīšanās vīrišķā un sievišķā cilvēciskās būtnes elementā jau pati par sevi ir dezintegrācijas stāvoklis un nāves sākums. Palikt dzimumu nošķirtībā, savrupībā, nozīmē palikt uz nāves ceļa, bet kas negrib vai nevar noiēt no šī ceļa, tam pēc dabiskas nepieciešamības tas jānoiet līdz galam. Kas atbalsta nāves sakni, tas neatvairāmi kodīs arī viņas auglī. Nemirstīgs var būt tikai vesels cilvēks un ja fizioloģiskā savienošanās nevar īsti atjaunot cilvēciskās būtnes veseluma, tad, protams, šī pseudo-savienošanās jāatvieto ar pietieso savienošanos, bet nevis ar atturēšanos no katras savienošanās, t. i. nekādā ziņā nav jācenšas noturēt in statu quo sadalītā, sairušā un tā tad mirstīgā cilvēku daba.

Kas tad ir un kā reālizējas patiesā dzimumu savienošanās? Mūsu dzīve šai ziņā tik tālu no patiesības, ka par normu šie pieņem tikai mazāk krasu, mazāk brēcošu nenormālību. To vajag vēl paskaidrot, pirms ejam tālāk.

II.

Pēdējā laikā Vācijas un Francijas psihiatriskā literatūrā parādījušās vairākas speciālas grāmatas, kas veltītas tam, ko vienas šīs grāmatas autors nosaucis par psychopathia sexualis, t. i. dažādiem novirzieniem no normas dzimumattiecībās. Šie sacerējumi, kas speciāli interesē juristus, mediķus un pašus slimniekus, interesanti vēl vienā ziņā, par ko, droši vien, nav domājuši ne autori, ne vairums lasītāju, proti, šos traktātos, ko sarakstījuši cienījami, droši vien, nevainojami tikumīgi zinātnieki, pārsteidz tas, ka trūkst jeb kāda skaidra un noteikta jēdziena par normu dzimumattiecībās, par to, kas un kādēļ šie ir jābūtīgie, kāpēc arī anormālību dēfinējums, t. i. pats šo pētījumu priekšmets izrādās ņemts patvaļīgi, tam ir

gadījuma raksturs. Vienīgais kritērijs izrādās tas, vai parādība ir parasta vai neparasta: tās tieksmes un darbības dzimumsfairā, kas ir samērā retas, tiek atzītas par pataloģiskiem novirzieniem, kam vajadzīga ārstēšana, bet tās, kas parastas un vispārpieņemtas, tiek uzskatītas kā norma, pie kam normas sajaukšana ar parastu novirzienu, jābūtīgā tāpatnēšana ar to, kas parastī ir, šē sasniedz dažreiz augstu komismu. Tā viena šī sacerējuma kazuistikas daļā mēs vairākos gadījumos atrodam atkārtotu šādu terapeutisku papēmienu: slimnieku piespiež pa daļai ar neatlaidīgu medicīnisku padomu, bet galvenā kārtā ar hipnōzi nodarbināt savu fantaziju, iedomājoties kailu sievietes miesu vai citas piedauzīgas ainas no normālas dzimumdzīves (sic) un pēc tam ārstēšanu atzīst par sekmīgu un izveselošanos par pilnīgu, ja, šī mākslīgā kairinājuma iespaidots, pacients sāks labprāt, bieži un sekmīgi apmeklēt lupanaria . . . Brīnums, ka šos cienījamos zinātniekus nav apturējis kaut tas vienkāršais apsvērums, ka jo sekmīgāka būs tāda veida terapija, jo vieglāk pacientam var rasties nepieciešamība griezties no vienas medicīnas speciālitātes palīdzības pie otras un ka psihiatra triumfs var sagādāt lielas rūpes dermatologam.

Medicīnas grāmatās apskatītie dzimuminstinkta novirzieni mums svarīgi, kā galējā tā paša attīstības pakāpe, kas iegājies mūsu sabiedrības ikdienišķajā lietošanā, ko uzskata par atļautu un normālu. Šis neparastās parādības rāda tikai spilgtākā veidā to pašu nejdzību, kas šai sfairā piemīt mūsu parastajām attiecībām. To varētu pierādīt, apskatot visus atsevišķos dzimuminstinkta izvīrtības veidus; bet es ceru, ka šai lietā man atvainos argumentācijas nepilnību un atļaušos aprobežoties ar vienu vispārējāku un mazāk riebīgu dzimuminstinkta sfairas anōmaliju. Daudzām, gandrīz vienmēr vīriešu kārtas, personām šo tieksmi kairina galvenā kārtā, bet dažreiz arī vienīgi tikai viena vai otra pretēja dzimuma būtnes daļa (piem. mati, roka, kāja) vai pat ārēji priekšmeti — zināmas apģērba daļas u. t. t. Šī anōmalija nosaukta par mīlestības fetišismu. Šāda fetišisma nenormālība ir, acīmredzot, tā, ka daļu stāda veselā, totālā vietā, piederību būtības vietā. Bet ja fetišistu kairinošie mati vai kājas ir tikai sievietes miesas daļas, tad taču arī pati šī miesa visā savā sastāvā ir ti-

kaļ sievietes bñtnes daļa un tomēr tik daudzos sievietes miesas, kā tādas, mīlētājus nesauc par fetišistiem, neatzīst par ārprātīgiem un nemaz neārstē. Kur tad te tomēr starpība? Vai tur, ka roka vai kāja ir mazāka virsma nekā visa miesa?

Ja principā nav normālas tās dzimumattiecības, kur daļu liek veselā vietā, tad cilvēki, kas tā vai citādi pērk sieviešu miesu juteklisko vajadzību apmierināšanai, ar to pašu atdalot miesu no dvēseles, jāatzīst dzimumdzīvē par nenormāliem, par garīgi slimiem, par mīlestības fetišistiem vai pat nekrofilēm. Bet tā vietā šos dzīvi mirstošos miroņu miesas mīlētājus uzskata par normāliem cilvēkiem, un šai otrai nāvei iet cauri gandrīz visa cilvēce.

Nenomākta sirdsapziņa un nenotrudināta aistētiskā gaume, pilnīgā saskaņā ar filozofisko saprašanu, katrā ziņā nosoda katras dzimumattiecības, kas dibinās uz cilvēka bñtnes zemākās dzīvnieciskās sfairas atdališanas un nošķiršanas no augstākām. Bet ārpus šī principa nevar atrast nekāda stingra kritērija, lai atšķirtu dzimumsfairā to, kas normāls, no nenormāla. Ja prasībai pēc zināmiem fizioloģiskiem aktiem ir tiesības kļūt katrā ziņā apmierinātai tikai tamdēļ, ka tā ir prasība, tad gluži tādas pašas tiesības uz apmierinājumu ir arī tā «mīlestības fetišista» prasībām, kuŗam vienīgais iekārotais priekšmets dzimuma ziņā izrādās uz auklas pakārtais, tikko kā izmazgātais un vēl neizžuvušais priekšauts¹⁾.

Ja arī saskatītu starpību starp šo savādnieku un kaut kādu chronisku lupānāru apmeklētāju, tad, protams, šī starpība būs par labu fetišistam; tieksme uz mitro priekšautu ir, bez šaubām, dabiska, nemākslota, jo nekādu viltotu motīvu tai izdomāt nav iespējams, kamēr lupānārus daudz cilvēku apmeklē nevis aiz patiesas vajadzības, bet aiz nepareiziem higiēnas motīviem, darot pakal ļauniem piemēriem, reibumā u. t. t.

Nosoda parasti psihopatiskas dzimumjūtu izpausmes uz tā pamata, ka tās neatbilst dabiskajam dzimumakta mērķim, proti, nereālizē vairošanos. Apgalvot, ka tikko izmazgāts priekšauts vai pat nonēsāts zābaks var noderēt pēcnācēju radīšanai, būtu, protams, paradokss; bet nezinu vai mazāk paradoksāls būtu pielaidums, ka šim mērķim atbilst publisku

¹⁾ Skat. Binet. Le fétichisme en amour, arī Krafft - Ebing. Psychopathia sexualis.

sieviešu institūts. «Dabiskā» izvirtība, acīmredzot, ir tikpat pretēja, tikpat pretniecīga, bērnu dzemdēšanai kā «pretdabiskā», tā ka arī no šī viedokļa nav ne mazākā pamata uzskatīt vienu no tām par normālu, otru par nenormālu. Ja turpretī, beidzot, nostājamies uz tā viedokļa, kas kaitīgāks pašam un citiem, tad, protams, fetišists, kas svešām dāmām nogriež matu šķipsnas vai zog viņām mutautiņus¹⁾, kaitē svešam īpašumam un savai reputācijai, bet vai var salīdzināt šo ļaunumu ar to, ko nodara nelaimīgie briesmīgās slimības izplatītāji, kas ir diezgan parastas «dabiskās» vajadzības «dabiskā» apmierinājuma sekas.

III.

Visu to es saku nevis, lai attaisnotu dzimumtieksmes pretdabiskos apmierināšanas paņēmienus, bet lai nosodītu šķietami dabiskos. Vispārīgi, runājot par dabiskumu un pretdabiskumu, nav jāaizmirst, ka cilvēks ir salikta būtne, un kas ir dabisks vienam viņu sastādošam pirmsākumam, principam jeb elementam, var būt pretdabisks otram un tā tad nenormāls veselam, totālam cilvēkam.

Cilvēkam, kā dzīvniekam, pilnīgi dabiski bez ierobežojuma apmierināt savas dzimumvajadzības ar zināmu fizioloģisku darbību, bet cilvēks, kā tikumiska būtne, atzīst šo darbību savai augstākajai dabai par pretīgu un tās kaunas. Kā sabiedriskam dzīvniekam, cilvēkam ir dabiski ierobežot fizioloģisko funkciju attiecībā uz citām personām ar sociālā un tikumības likuma prasībām. Šis likums no ārienes ierobežo un slēdz dzīvniecisko norisi, padara to par līdzekli sociālajam mērķim — ģimenes kopības radīšanai. Bet lietas būtība no tā nemainās. Ģimenes kopība tomēr dibināta uz ārējas materiālās dzimumu savienošanās: tā pamet cilvēku — dzīvnieku viņa agrākajā dezintegrētā daļējā stāvoklī, kas neatvairāmi ved uz tālāko cilvēciskas būtnes dezintegrāciju, t. i. uz nāvi.

Ja cilvēks bez savas dzīvnieciskās dabas būtu tikai sociāli - tikumiska būtne, tad no šiem diviem pretējiem elementiem — kas abi viņam vienādi dabiski — galīgā uzvara pa-

¹⁾ Skat. turpat.

liktu pirmajam. Sociālais un tikumības likums un tā pamatobjektivācija — ģimene ievada cilvēka dzīvniecisko dabu robežās, kas nepieciešamas sugas progresam, tie padara krietnāku mirstīgo dzīvi, bet nemirstības ceļa neatklāj. Individuālā būtne tāpat izdilst un mirst sociāli - tikumiskā dzīves kārtībā, kā tad, ja viņa paliktu tikai dzīvnieku dzīves likumam. Zilonis un krauklis, izrādās, dzīvo pat daudz ilgāk kā vistikumīgākais un viskārtīgākais, visakkurātākais cilvēks¹⁾.

Bet cilvēkā, bez dzīvnieciskās dabas un sociālā un tikumības likuma, ir vēl trešais augstākais pirmsākums, princips — garīgais, mistiskais jeb dievišķais. Tas arī šeit — mīlestības un dzimumattiecību sfairā ir tas «akmens, ko tie nama taisītāji atmetuši» un «tas ir palicis par stūra akmeni.»

Pirms fizioloģiskās savienošanās dzīvnieciskā dabā, kas ved nāvē, un pirms likumīgas kopības sociāli - tikumiskajā kārtībā, kas no nāves neglābj, vajag savienošanās Dievā, kas ved uz nemirstību, tāpēc ka nevien ierobežo dabas mirstīgo dzīvi ar cilvēku likumu, bet arī pārrada to ar žēlastības mūžīgo un neiznīcīgo spēku. Šis trešais, bet patiesā kārtībā — pirmais elements ar tam piemītošām prasībām ir pilnīgi dabisks cilvēkam viņa veselumā, kā būtnei, kuŗai dalība pie augstākā dievišķīgā pirmsākuma un kā starpniekam starp viņu un pasauli. Bet divi zemākie elementi — dzīvnieciskā daba un sociālais likums — kas arī ir dabiski savā vietā — kļūst pret dabiski, kad tos ņem šķirti no augstākā un liek viņa vietā. Dzimummīlestības sfairā cilvēkam pret dabiska ne tikai katra jukla juteklisko vajadzību

¹⁾ Sakarā ar neseniem strīdiem par nāvi un bailēm no nāves jāpiezīmē, ka bez bailēm un vienaldzības — kas domājošas un mīlošas būtnes vienlīdz necienīgas — ir vēl trešā attiecība — cīņa un nāves uzvarēšana. Lieta negrozās ap paša nāvi, par kuŗu tikumiski un fiziski veseli cilvēki, protams, maz rūpējas, bet ap citu mīļu būtnu nāvi, pret kuŗu izturēties vienaldzīgi mīlošajam nav iespējams. (Sk. Jāņa ev. XI, 33—38.)

Rezignācija šai sakarībā būtu prāta prasība tikai tai gadījumā, ja cilvēka nāve būtu absolūti neatvairāms iznākums. Bet to vienmēr tikai iedomājas, bet nekad nepierāda, un tam savs iemesls, jo pierādīt to nav iespējams. Ka zināmos apstākļos nāve nepieciešama, par to, protams, nav ko strīdēties; bet ka šie apstākļi vienīgi iespējamie, ka to nevar grozīt un ka nāve, tā tad, ir absolūta nepieciešamība, — tam nav ne sapratīga pamata ēnas.

apmierināšana, kam trūkst augstākā garīgā svētījuma, līdzīgi dzīvniekiem (bez dažādajām šausmīgajām dzimumsīchopatijas parādībām), bet tāpat cilvēka necienīgas un pretdabiskas ir tās pretēju dzimumu cilvēku kopības, kuŗas noslēdz un uztur tikai uz civillikuma pamata, vienīgi morālistiski — sabiedriskiem mērķiem, nobīdot pie malas vai nedarbojoties cilvēkā patiesi garīgajam, mistiskajam pirmsākumam. Bet taisni tāds, no veselas cilvēciskās būtnes viedokļa, pretdabisks šo attiecību pārvietojums arī valda mūsu dzīvē un tiek atzīts par normālu, nosodošo spriedumu attiecinot uz nelaimīgajiem mīlestības psihopatiem, kas tikai noved līdz smieklīgām, nejēdzīgām, dažreiz riebīgām, bet pa lielāka daļai samērā nekaitīgām galējībām to pašu vispāratzīto un valdošo izvirtību.

IV.

Tie daudzie dzimuminstinkta izvirtības veidi, kuŗus pēti psihiatri, ir tikai divaini, groteski šo cilvēku attiecību vispārējās un visam caurstrāvojošās izvirtības paveidi, tās izvirtības paveidi, kuŗa uztur un padara mūžīgu grēka un nāves valstību. Kaut gan visas trīs cilvēkam kā veselam dabiskās attiecības jeb sakari dzimumu starpā, proti, sakari dzīvnieciskā dzīvē jeb uz zemākās dabas pakāpes, pēc tam morālistiskie — kopdzīves jeb likuma atļautie sakari un beidzot sakari garīgā dzīvē jeb savienošanās Dievā, — kaut gan šīs trīs attiecības cilvēcē pastāv, tās tiek realizētas pretdabiski — proti, šķirti viena no otras, viņu patiesai jēgai un kārtībai ačgārnā pakāpenībā un nevienādā mērā.

Mūsu ikdienišķā dzīvē, īstenībā pirmā vietā nostājas tas, kam patiesībā būtu jābūt pēdējā — dzīvnieciski fizioloģiskie sakari. Tos atzīst par visas lietas pamatu, kamēr tiem vajadzētu būt tikai par tās ārējo noslēgumu. Daudziem šie pamats sakrīt ar noslēgumu: tālāk par dzīvnieciskām attiecībām viņi arī netiek; citiem uz šī plašā pamata paceļas likumīgas ģimenes kopības sociāli - tikumiskā virsbūve. Te ikdienišķas dzīves vidus daļu pieņem par dzīves galotni un tas, kam būtu jānoder par brīvu, jēgas pilnu mūžīgās vienības izpausmi pagaidu procesā, kļūst par bezjēdzīgas materiālās dzīves nevilus gultni. Bet pēc tam, beidzot, kā reta un izņēmuma pa-

rādība nedaudziem izrēdzētiem paliek tīra garīga mīlestība, kurai visu īsto saturu jau agrāk atņēmuši citi zemākie sakari, tā ka viņai jāpārtiek, jāapmierinās ar sapņainu un neauglīgu jūtīgumu, bez jeb kāda reāla uzdevuma un dzīves mērķa. Šī nelaimīgā garīgā mīlestība atgādina seno gleznu mazos eņģeļišus, kam ir tikai galviņa un spārniņi un vairāk nekā. Šie eņģeļi nekā nedara, jo viņiem trūkst roku; viņi nevar kustēties uz priekšu, jo viņu spārniem ir tikai tikdaudz spēka, lai noturētu viņus nekustīgus zināmā augstumā. Tādā pat augstā, bet galīgi neapmierinošā stāvoklī atrodas arī garīgā mīlestība. Fiziskai kaislībai ir priekšā savs zināms, kaut arī kauna pilns uzdevums; likumīgā ģimene arī veic darbu, kas pagaidām nepieciešams, kaut arī tam viduvēja vērtība. Bet garīgajai mīlestībai, kāda tā līdz šim, tīši pavisam nav nekāda darba un tāpēc nav ko brīnīties, ka krietnu, lietišķu cilvēku vairākums glaupt an keine Liebe oder nimmt's für Poesie.

Šī vienīgi garīgā mīlestība, acīmredzot, ir tāda pat anormālija, kā vienīgi fiziskā mīlestība un vienīgi legālā laulības kopība, ikdienišķās kopdzīves kopība. Absolūtā norma ir cilvēciskās būtnes veseluma atjaunošana un ja šo normu pārkāpj uz vienu vai otru pusi — rezultātā katrā ziņā ir nenormāla, pret dabiska parādība. Šķietami garīgā mīlestība ir ne tikai nenormāla parādība, bet arī pavisam bez mērķa, jo to garīgā nošķiršanu no jutekliskā, pēc kā viņa cenšas, arī tā vislabāk izdara nāve. Turpretī patiesa garīga mīlestība nav vājš nāves pakalpojums un tās iepriekš paņemšana, bet nāves uzvarēšana, ne nemirstīgā šķiršana no mirstīgā, mūžīgā no laicīgā, bet mirstīgā pārvēršana nemirstīgajā, laicīgā uzņemšana mūžīgajā. Viltus garīgums ir miesas noliegšana, patiesais garīgums ir tās pārradīšana, glābšana, augšamcelšanās.

V.

«Tad dienā, kad Dievs radīja cilvēku, viņš radīja to pēc Dieva līdzības, viņš radīja vīru un sievieti».

«Liels ir šis noslēpums, bet es runāju par Kristu un Draudzi».

Nevis uz kaut kādu atsevišķu cilvēciskās būtnes daļu, bet gan uz patiesu viņas divu pamatpušu — vīrieša un sievietes — vienību, zīmējas sākotnēji noslēpumainā Dieva līdzība, pēc kuŗas cilvēks radīts. Kā Dievs izturas pret savu radību, kā Kristus izturas pret savu Draudzi (Baznīcu), tā vīram jāizturas pret sievu. Cik šie vārdi vispārpazīstami, tik pat maz saprot viņu nozīmi. Kā Dievs rada pasaules visumu, kā Kristus nodibina draudzi, tā cilvēkam jārada un jāveido savs sievišķīgais papildinājums. Ka vīrietis ir aktīvais, bet sieviete pasīvais pirmsākums, princips, ka pirmajam vajag izglītojoši ietekmēt otras sapratni un raksturu — tās, protams, ābece gudrības, bet mēs nedomājam šīs paviršās attiecības, bet to «lielo noslēpumu», par ko runā apustulis. Šis lielais noslēpums ir būtiska cilvēcisko un dievišķo attiecību analogija, kaut gan nav to tāpatība. Jo jau Kristus Draudzes nodibināšana atšķiras no Dieva, kā tāda, pasaules radīšanas. Dievs rada pasauli no nekā, t. i. no esības tīrās potences jeb tukšuma, ko pakāpeniski piepilda, t. i. kas dabū no Dieva darbības prātam aptveramu lietu reālas formas, kamēr Kristus rada draudzi no tāda materiāla, kas jau daudzveidīgi formēts, apdvēselots un savās daļās pašdarbīgs, kam vajag tikai dot jaunas garīgas dzīves sākumu jaunā augstākā vienības sfairā. Beidzot cilvēkam savai radošai darbībai sievietes personā ir materiāls, kas pēc savas aktualizācijas pakāpes ir līdzīgs viņam pašam; viņam ir tikai sākšanas potenciālā priekšrocība, tikai tiesības un pienākums spert ceļā uz pilnību pirmo soli, bet ne patiesa pilnība. Dievs attiecas pret radību, kā viss pret neko, t. i. kā esības absolūta pilnība pret esības tīro potenci. Kristus attiecas pret draudzi, kā aktuāla pilnība pret pilnības potenci, ko veido patiesā pilnībā, turpretī vīra un sievas attiecības ir divu dažādi darbojošos, bet vienādi nepilnīgu potenču attiecības, kas sasniedz pilnību tikai ar savstarpējas iedarbības procesu. Citiem vārdiem sakot, Dievs nedabū no radības sev nekā, t. i. nekāda pieauguma, bet visu dod viņai; Kristus no draudzes nedabū nekāda pieauguma pilnības nozīmē, bet visu pilnību dod tai; Viņš gan dabū no draudzes pieaugumu Viņa sakopotā ķermeņa pilnības nozīmē; beidzot cilvēks un viņa sievišķais alter ego savstarpēji papildina viens otru ne tikai reālā, bet arī ide-

ālā nozīmē, sasniedzot pilnību tikai ar savstarpēju iedarbību. Cilvēks var radoši atjaunot Dieva līdzību savas mīlestības dzīvajā priekšmetā tikai tā, lai līdz ar to atjaunotu šo līdzību arī sevī pašā; bet priekš tā viņam pašam nav spēka, jo ja būtu, tad viņam nevajadzētu arī atjaunošanos; tā kā viņam pašam spēka nav, to vajag dabūt no Dieva. Tā tad cilvēks (vīrs) ir radošais, radītājs pirmsākums, princips attiecībā uz savu sievišķo papildinājumu ne pats par sevi, bet kā Dievišķā spēka starpnieks jeb vadītājs. Patiesībā arī Kristus rada ne ar kautkādu atsevišķu savu spēku, bet ar to pašu radošo Dievības spēku; bet tā kā viņš pats ir Dievs — viņam šis spēks ir dabiski un actu, mums turpretī žēlastības un piesavināšanās ceļā, jo mūsos ir tikai iespēja (potence) to uzņemt.

Pārejot pie galveno momentu iztīrāšanas patiesas mīlestības realizēšanas procesā, t. i. cilvēciskās būtnes integrācijas procesā jeb pie Dieva līdzības atjaunošanas viņā, es paredzu, ka daudzi būs nesaprašanā: kamdēļ kāpt tādos nepieejamos un fantastiskos augstumos tik vienkāršas lietas dēļ kā mīlestība? Ja es mīlestības reliģozo normu uzskatītu par fantastisku, tad es, protams, tās arī neliktu priekšā. Tāpat arī, ja es domātu tikai par vienkāršu mīlestību, t. i. par parastām, ikdienišķām dzimumu attiecībām, par to, kas ir, bet ne par to, kam jābūt, — tad, protams, es atturētos to apspriest, jo nav šaubu, šīs vienkāršās attiecības pieder tām lietām, par kurām kāds teicis: nav labi to darīt, bet vēl sliktāk par to sarunāties. Bet mīlestība, kā es to saprotu, turpretī ir ļoti sarežģīta, aizplīvurota un sajaukta lieta, kuŗa prasa pilnīgi apzinīgu analīzi un izdibināšanu, kuŗā jārupējas nevis par vienkāršību, bet par patiesību ... Sapuvis celms, bez šaubām, vienkāršāks par daudzزارainu koku un liķis ir vienkāršāks par dzīvu cilvēku. Vienkāršu izturēšanos pret mīlestību piepilda, noslēdz tas galējais vienkāršojums, ko sauc par nāvi. Tāds neatvairāms un neapmierinošs «vienkāršās» mīlestības gals pamudina mūs meklēt tai citu sarežģītāku pirmsākumu, pamatprincipu.

VI.

Patiesās mīlestības darbs vispirms pamatojas uz ticības s. Mīlestības pamatjēga, kā jau tika rādīts, ir otras būtnes absolūtās nozīmes atzišana. Bet savā empīriskā, reālāi

jutekļu uztverei padotā esamībā šai būtnei absolūtas nozīmes nav: viņa nav pilnīga savas vērtības ziņā un ir pārejoša savas eksistences ziņā. Tā tad, mēs varam apstiprināt viņai absolūtu nozīmi tikai ar ticību, kas ir «paļaušanās uz lietām, kas cerējamas un nešaubīšanās par lietām, kas neredzamas». Bet uz ko gan šinī gadījumā zīmējas ticība? Ko patiesībā nozīmē ticēt absolūtajam un līdz ar to arī šīs individuālās personas bezgalīgā nozīme? Apgalvot, ka viņai pašai par sevi, kā tādai, šai savā atsevišķībā un savrupībā ir absolūta nozīme būtu tikpat pretjēdzīgi, cik Dievu zaimojoši. Tiesa, vārdu «dievināšana» ļoti bieži lieto arī mīlestības attiecību sfairā, bet taču arī vārdam «ārprāts» šai sfairā tāpat ir sava likumīga lietošana. Un tā tad, ievērojot loģikas likumu, kas neļauj tāpatnēt pretrunīgus dēfinējumus, un arī patiesas reliģijas bausli, kurš aizliedz kalpošanu elku dieviem, mums ticība mūsu mīlestības priekšmetam jāsaprot, kā šī priekšmeta apstiprināšana par Dievā eksistējošu un par tādu, kam šai ziņā ir bezgalīga nozīme. Saprotams, šīs transcendentās attiecības pret savu otro, šī viņa pārņemšana domās Dievības sfairā paredz tādas pat attiecības pret sevi pašu, tādu pat sevis pārņemšanu un apstiprināšanu absolūtajā sfairā. Atzīt zināmas personas absolūto nozīmi jeb ticēt viņai (bez kā patiesa mīlestība nav iespējama) es varu tikai apstiprinot viņu Dievā, tā tad, ticot pašam Dievam un sev, kā tādām, kam Dievā centrs un esības sakne. Šī trīsvienīgā ticība ir jau zināms iekšējs akts un ar šo aktu tiek likts pirmais pamats priekš patiesas cilvēka atkalsavienošanās ar viņa otro un trīsvienīgā Dieva līdzības atjaunošanai viņā (jeb viņos). Ticības akts patiesos laika un vietas apstākļos ir lūgšana (šī vārda pamata, ne tehniskā nozīmē). Nešķirama sevis un otra savienošana šai ziņā ir pirmais solis uz īstu savienošanos. Pats par sevi ņemts, šis solis ir mazs, bet bez tā nav iespējams nekas tālāks un lielāks.

Tā kā Dievam, mūžīgam un nedalāmam, viss ir kopā un reizē, viss vienā, tad apstiprināt kaut kādu individuālu būtņi Dievā nozīmē apstiprināt to ne viņas atsevišķībā, bet visā jeb precīzāk izsakoties — visa vienībā. Bet tā kā šī individuālā būtne savā dotajā īstenībā visa vienībā neietilpst, bet pastāv atsevišķi, kā materiāli nošķirta parādība, tad mūsu tico-

šās mīlestības priekšmets nepieciešami atšķiras no mūsu instinktīvās mīlestības empīriskā objekta, kaut arī nedalāmi ar to saistīts. Tā ir viena un tā pati persona divos dažādos veidos jeb divās dažādās esības sfairās — ideālā un reālā. Pirmais ir pagaidām tikai ideja. Bet patiesā, ticīgā un redzīgā mīlestībā mēs zinām, ka šī ideja nav mūsu patvaļīgs izdomājums, bet ka tā izteic priekšmeta patiesību, tikai vēl nerēalizētu ārējo reālo parādību sfairā.

Šī mīlamā priekšmeta patiesā ideja kaut arī mīlestības patosa acumirkļos pamirdz reālai parādībai cauri, skaidrākā veidā sākumā ir tikai kā iedomu priekšmets. Šis iedomas konkrētā forma, ideālais tēls, kurā es šinī momentā ietērpju iedomāmo personu, protams, manis radīts, bet viņš netiek radīts no nekā un šī tēla kā tāda, kas rodas tagad un še manas dvēseles acu priekšā, subjektivitāte it nemaz nepierāda subjektīvā, t. i. tikai man eksistējošā paša iedomātā priekšmeta rakstura. Ja man, kas atrodos transcendentās pasaules šinī pusē, zināms ideāls priekšmets parādās tikai kā manas fantāzijas darinājums, tad tas vēl nav par traucēkli tā pilnīgai īstenībai citā augstākā esības sfairā. Un kaut gan mūsu reālā dzīve ir ārpus šīs augstākās sfairas, tomēr mūsu prāts nav tai pilnīgi svešs un mums var būt zināms garīgs vērojums par tās esamības likumiem. Un lūk pirmais pamatlikums: ja mūsu pasaulē nošķirtā un izolētā eksistēšana ir fakts un aktuālitāte, bet vienība tikai jēdziens un ideja, tad tur taisni otrādi īstenība pieder vienībai jeb precīzāk izsakoties — visa vienībai, bet nošķirtība un norobežotība ir tikai potenciāli un subjektīvi.

Bet no šejienes secināms, ka šīs personas esamība transcendentā sfairā nav individuāla šejienes reālās esamības nozīmē. Tur, t. i. patiesībā individuālā persona ir tikai ideāla spīdekļa — visvienīgās būtības — dzīvs, patiess, bet nedalāms stars. Šī ideālā persona jeb iemestotā ideja ir tikai visvienības individuālizācija, tās visvienības, kas nedalāmi ir klāt katrā no šīm savām individuālizācijām. Un tā tad, kad mēs iedomājamies mīlama priekšmeta ideālformu, tad ar šo formu mums top zināma pati visvienīgā būtība. Kā mums viņa jādomā?

VII.

Dievs kā vienīgais, atšķirot no sevis savu otro, t. i. visu, kas nav Viņš pats, savieno ar sevi to visu, iedomājoties to kopā un uz reizes absolūti pilnīgā formā, tā tad kā vienu vienīgu. Šī otrā vienība, citādā, kaut arī no pirmatnējās Dieva vienības nenošķiramā, ir attiecībā uz Dievu — pasīva, sievišķa vienība, jo šie mūžīgais tukšums (tīrā potence) uzņem dievišķās dzīves pilnību. Bet ja šis mūžīgās sievišķības pamatā tīrais nekas, tad Dievam šis nekas mūžīgi apslēpts ar absolūtās pilnības tēlu, ko uzņem no Dievības. Šī pilnība, kas mums vēl tikai realizējas, Dievam, t. i. patiesībā, jau ir. Tā ideālā vienība, pēc kuŗas cenšas mūsu pasaule un kuŗa ir kosmiskā un vēsturiskā procesa mērķis, nevar būt tikai kaut kā subjektīvs jēdziens (jo kā gan?), tā patiesi ir kā Dieva mīlestības mūžīgs priekšmets, kā Viņa mūžīgais otrais.

Šis dzīvais Dieva mīlestības ideāls, ejot pa priekšu mūsu mīlestībai, ietver tās ideālizācijas noslēpumu. Šie zemākās būtnes ideālizācija ir līdz ar to augstākās būtnes realizācijas sākums un iekš tā ir mīlestības patosa patiesība. Turpretī pilnīga realizācija, individuālās sievišķās būtnes pārvēršana no sava gaismas avota nešķiramā mūžīgās Dievišķās sievišķības starā būs īsta ne tikai subjektīva, bet arī objektīva individuālā cilvēka atkalsavienošana ar Dievu, dzīvās un nemirstīgās Dieva līdzības atjaunošana viņā.

Patiesās mīlestības priekšmets nav vienkāršs, bet divkāršs: pirmkārt, mēs mīlam to ideālo (ne abstraktā nozīmē, bet piederības nozīmē pie citas augstākas esības sfairas) būtņi, kuŗa mums jāieved mūsu ideālajā pasaulē, un, otrkārt, mēs mīlam to dabisko cilvēcisko būtņi, kas šai realizācijai dod dzīvu personisko materiālu un kas caur to ideālizējas ne mūsu subjektīvās iztēles nozīmē, bet savas patiesas objektīvas pārmainīšanās vai pārdzimšanas nozīmē. Tādā kārtā patiesa mīlestība ir nešķirami ir augšupejoša, ir lejupejoša (amor ascendens un amor descendens jeb tās divas Afrodītes, kuŗas Platons labi gan atšķīra, bet slikti nodalīja—Afrodīte Uranīa un Afrodīte pándemos). Priekš Dieva Viņa otrajam (t. i. pasaules visumam) no laika gala ir pilnīgas sievišķības tēls, bet Viņš grib, lai šis tēls būtu ne tikai Viņam, bet lai tas realizētos un iemiesotos katrai individuālajai būtnei,

kas spējīga ar viņu savienoties. Pēc tādas pat realizācijas un iemiesošanās cenšas arī pati mūžīgā sievišķība, kas nav tikai nedarbīgs tēls Dieva garā, bet dzīva garīga būtne ar visu spēku un darbību pilnību. Viss pasaules un vēsturiskais process ir tās realizēšanās un iemiesošanās process lielajā formu un pakāpju dažādībā.

Patiesi saprasta un patiesi realizēta dzimummīlestība šai dievišķai būtībai ir līdzeklis priekš savas beidzamās galīgās iemiesošanās cilvēka individuālā dzīvē, visdziļākās un līdz ar to visārējākās reāli - sajūtamās savienošanās paņēmieni. Tamdēļ šie debesu svētlaimības atnirdzumi, tamdēļ šī citas pasaules prieka vēsma, kas pavada pat nepilnīgu mīlestību un kas pat nepilnīgu mīlestību padara par cilvēku un dievu vislielāko baudu — *hominom divomque voluptas*. Tamdēļ arī visdziļākās mīlestības ciešanas, kas nav spējīga noturēt savu patieso priekšmetu, kuŗš arvien vairāk un vairāk no tās atālinās.

Še dabū savu likumīgo vietu arī tas dievināšanas un bezgalīgas padevības elements, kas tik īpatnējs mīlestībai un kam tik maz jēgas, ja tas zīmējas tikai uz zemes priekšmetu, kuŗš no debešķīgā šķirts.

Divkāršā jeb labāk izsakoties divpusīgā mīlestības rakstura mistiskais pamats izšķir jautājumu par mīlestības atkārtotāšanās iespējamību. Mūsu mīlestības debesu priekšmets vienmēr un visiem ir viens un tas pats — mūžīgā Dievišķā Sievišķība; bet tā kā patiesas mīlestības uzdevums nav tikai šī augstākā priekšmeta pielūgšana, bet tā realizēšana un iemiesošana citā, zemākā, tās pašas sievišķīgās formas, bet zemes būtnē, kas ir tikai viena no daudzām, tad viņas, kā vienīgās, nozīme mīlošam, protams, var būt arī pārejoša. Bet vai tai vajag tādai būt un kamdēļ — tas jau izšķirams katrā atsevišķā gadījumā; un tas nav atkarīgs no vienīgā un nemainīgā patiesā mīlestības procesa mistiskā pamata, bet no viņa tālākiem tikumiskajiem un fiziskajiem noteikumiem, kas mums tad arī jāapskata.

Piektais apcerējums.

I.

Spontānās un tiešās jūtas atklāj mums mīlestības, kā individuālās dzīves augstākās izpausmes, jēgu, atrodot, savienojoties ar otru būtņi, sava paša bezgalību. Bet vai šīs acumirkligās atklāsmes pietiek? Vai maz, kaut reiz mūžā īsti sajūst savu absolūto nozīmi? —

И я знаю, взглянувши на звезды порою,
Что взирали на них мы, как боги, с тобой¹⁾.

Nezin' vai tā pietiek pat dzejiskām jūtām, patiesības apziņa un dzīvotgriba ar to nekādā ziņā nevar apmierināties. Tikai acumirkliģa bezgalība ir prātam nepanesama pretruna; — svētīlaimība tikai pagātnē — gribai ir ciešanas. Tie ir citas pasaules atmirdzumi, pēc kuŗiem

Еще темнее мрак жизни повседневной,
Как после яркой осенней зарницы²⁾.

Ja tie ir tikai maldi, tad arī atmiņās tie var modināt tikai vilšanās kaunu un rūgtumu; bet ja šie atmirdzumi nav bijuši maldi, ja tie mums atklājuši kaut kādu īstenību, kas pēc tam mums aizvērusies un pazudusi, tad kāpēc gan mums ar šo pazušānu jāapmierinās? Ja tas, kas pazaudēts, bijis paties, tad apziņas un gribas uzdevums nav atzīt zaudējumu par galīgu, bet gan saprast un novērst tā iemeslus.

Tuvākais iemesls (kā pa daļai aprādīts iepriekšējā apcerējumā) ir pašu mīlestības attiecību izvirtība. Tā sākas ļoti agri: tikko pirmais mīlestības patoss paspēj mums parādīt citas labākas īstenības zemi ar citu dzīves principu un likumu, mēs tūlī cenšamies šīs atklāsmes radīto enerģijas pieplūdumu izmantot ne tam, lai ietu tālāk, kurp tā mūs sauc, bet tikai tam, lai jo stiprāk iesakņotos un ierīkotos agrākajā launajā īstenībā, pār kuŗu mūs mīlestība tikko bija pacēlusi; labo vēsti no pazaudētās paradīzes — vēsti par tās atgriešanās iespēju, — mēs pieņemam par uzaicinājumu galīgi n a t ū r ā - l i z ē t i e s tai zemē, kuŗā mēs esam izdzīti, par uzaicinājumu — jo ātrāk iegūt pilnīgā dzimtvaldīšanā savu mazo ga-

¹⁾ Un zinu arī es, uz zvaigznēm skatu vērsis,
Kā dievi reiz turp raudzījāties mēs.

²⁾ Vēl tumšāka šķiet ikdienības baisma,
Kā debessjums, kad nodziest zibens gaisma.

balīņu ar visiem tā ērkšķiem un dadžiem; tā personīgās ierobežotības saraušana, kas iezīmē mīlestības kaislību un ir tās pamatjēga, noved tiešāmībā tikai pie egoisma divatā, pēc tam trijatā u. t. t. Tas, protams, tomēr labāk kā egoisms vienatā, bet mīlestības ausma gan atklāja pavisam citus horizontus.

Tiklīdz mīlestības savienošanās dzīves sfaira pārnesta materiālajā īstenībā, kāda tā ir, tūlī attiecīgi izvirst arī pati savienošanās kārtība. Viņas «citas pasaules» mistiskais pamats, kas tik stipri sevi atgādināja sākumā, kaislībai mostoties, tiek aizmirsts, kā acumirkliņa eksaltācija un par visvēlamāko un par būtisko mērķi un līdz ar to par pirmo mīlestības noteikumu tiek atzīts tas, kam vajadzētu būt tikai tās galējai, ar noteikumiem saistītai izpausmei. Šī pēdējā — fiziskā savienošanās — nostādīta pirmās vietā un tā zaudējusi savu civīlisko jēgu — atdota atpakaļ dzīvnieciskai jēgai — padara mīlestību ne tikai bezspēcīgu pret nāvi, bet pati neatvairāmi kļūst par mīlestības tikumisko kapu daudz agrāk, kā fiziskais kaps paņems mīlētājus.

Tieša personīga pretdarbība tādai kārtībai ir grūtāka izpildīšanai nekā saprašana: to var norādīt dažos vārdos. Lai izskaustu, iznīcinātu šo dzīves parādību ļauno kārtību, vajag vispirms atzīt to par nenormālu, ar to pašu apstiprinot, ka ir cita, normāla, kurā viss ārējais un nejaušais pakārtots iekšējai dzīves jēgai. Tāds apgalvojums nedrīkst būt kaili vārdi; ārējo jutekļu pieredzējumam jānostāda pretī ne abstrakts princips, bet cits — ticības pieredzējums. Šis pēdējais ir nesalīdzināmi grūtāks par pirmo, jo to vairāk nosaka iekšējā darbība nekā ārējie uztvērumi. Tikai ar apzinīgas ticības pakāpeniskiem aktiem nākam mēs istā sakarā, istā kontaktā ar patiesi esošu sfairu, bet caur to patiesā sakarā ar mūsu «otro»; tikai uz šī pamata var tikt noturēta un nostiprināta apziņa tā otras personas absolūtība (bet tā tad arī mūsu savienošanās absolūtība ar viņu), kas tieši un brīvi atklājas mums mīlestības patosā, jo šis mīlestības patoss nāk un pārīet, bet mīlestības ticība paliek.

Bet lai nepaliktu par mirušu ticību, tai nepārtraukti vajag sevi aizstāvēt pret to reālo vidi, kurā nejaušs gadījums, kam trūkst jēgas, rada savu virskundzību, spēlējoties ar dzīv-

nieku un vēl ļaunākajām cilvēku kaislībām. Pret šiem naidīgajiem spēkiem ticīgai mīlestībai ir tikai aizsargāšanās ierocis — pacietība līdz galam. Lai nopelnītu savu svētlaulību, tai jāuzņemas savs krusts. Mūsu materiālajā vidē nevar paglabāt patiesas mīlestības, ja tās nesaprot un ja tās neuzņemas kā tikumiska varoņdarba. Ne par velti pareizticīgā baznīca savā laulības rituālā atgādina svētos mocekļus un viņu kroņiem pielīdzina laulāto draugu kroņus.

Religiōzā ticība un tikumiskais varoņdarbs pasarga individuālo cilvēku un viņa mīlestību no tā, ka to dzīvojot nepriņ materiālā vidē, bet vēl nedod tam uzvaras pār nāvēlīkšējā mīlestības jūtu pārdzimšana, izvirtušo mīlestības attiecību izlabošana neizlabo un neatceļ ļaunā fiziskā dzīves likuma ne ārējā pasaulē, ne arī pašā cilvēkā. Viņš kā agrāk rēāli paliek norobežota, materiālai labai pakārtota būtne. Iekšējā — mistiskā un tikumiskā viņa savienošanās ar papildinošo individuālītāti nevar pārvarēt ne viņu savstarpējās nošķirtības un norobežošanās, necaurļaidības, ne viņu kopējās atkarības no vielas pasaules. Pēdējais vārds nav tikumiskam varoņdarbam, bet nesaudzīgajam, nežēlīgajam organiskās dzīvības un nāves likumam un cilvēki, kas līdz beigām cīnījušies par mūžīgo ideālu, mirst ar cilvēcisku cieņu, bet ar dzīvniecisku nespēku.

Kamēr individuālais varoņdarbs aprobežojas tikai ar savu tuvāko priekšmetu — ar personīgo izvirtušo attiecību izlabošanu divu būtņu starpā, — tas neatvairāmi paliks bez galīgiem panākumiem arī šinī savā tiešajā darbā. Jo tas ļaunums, ar kuŗu saduŗas patiesa mīlestība, materiālās nošķirtības, necaurļaidības un divu, iekšēji viena otru papildinošu, būtņu ārējās pretrīņas ļaunums — ir atsevišķs, kaut arī tipisks vispārīgās izvirtības gadījums, kuŗai pakļauta mūsu dzīve un ne tikai mūsu, bet arī visas pasaules dzīve.

Patiesi izglābties, t. i. atdzemdināt un padarīt mūžīgu, iemūžot savu individuālo dzīvi patiesā mīlestībā atsevišķs cilvēks var tikai līdzī un kopā ar visiem. Viņam ir tiesības un pienākums sargāt savu individuālītāti no kopējās dzīves ļaunā likuma, bet ne nošķirt savu labumu no patiesā visu dzīvotāju labuma. No tā, ka visdziļākā un visintensīvākā mīlestības izpausme parādās divu — viena otru papildinošu būtņu sav-

starpējās attiecībās, nekādā ziņā nav secināms, ka šīs savstarpējās attiecības var sevi nodalīt un nošķirt, savrupēt no visa pārējā, kā kaut ko pašmērķtiecīgu; taisni otrādi, tāda nošķiršanās, savrupēšanās ir mīlestības bojā eja, jo pašas par sevi dzimumu attiecības, ar visu savu subjektīvo nozīmi izrādās (objektīvi) tikai pārejoša empīriskā parādība. Gluži tāpat no tā, ka pilnīga tādu atsevišķu būtņu savienošanās vienmēr paliks par individuālās dzīves pamata un patieso formu, nebūt nav secināms, ka šai savā individuālajā pilnībā noslēgtai dzīves formai jāpaliek tukšai, kad tā, taisni otrādi — saskaņā ar pašu cilvēka dabu, ir spējīga un nozīmēta pildīties ar universālsaturu. Beidzot, ja mīlestības tikumiskā jēga prasa tā atkalsavienošanu, kas netaisnīgi sadalīts, prasa sevis un otra tāpatnēšanas, tad mūsu individuālās pilnības uzdevumu šķiršana no visas pasaules apvienošanās procesa runātu pretī, nesaskanētu ar pašu šo mīlestības tikumisko jēgu, ja pat tāda nošķiršana būtu fiziski iespējama.

II.

Tā katrs mēģinājums nošķirt un nodalīt savrup, savrupēt atdzimšanas individuālo procesu patiesā mīlestībā sastop trīskārtēju nepārvaramu šķērslī, ciktāl mūsu individuālā dzīve ar savu mīlestību, nošķirta no visas pasaules dzīves procesa, neatvairāmi izrādās — pirmkārt — par fiziski nepietiekošu un bezspēcīgu pret laiku un nāvi, pēc tam, par garīgi tukšu un bez satura un beidzot par tikumiski necienīgu. Ja fantazija pārlec pār fizisko un loģisko šķērslī, tad pat tai jāapstājas tikumiskās neiespējas priekšā.

Iedomāsimies kaut ko pavisam fantastisku, — iedomāsimies, ka kāds cilvēks tā pastiprinājis savu garu ar pakāpenisku apziņas un gribas koncentrāciju un tā šķīstījis savu miesas dabu ar askētisku varoņdarbu, ka tiešām atjaunojis (sev un savam papildinošajam «otram») patiesu cilvēciskās individuālītātes veselumu, sasniedzis pilnīgu apgarojumu un nemirstību. Vai šī atdzemdinātā individuālītāte baudīs savu vienuļo svētlaimību tai vidē, kur viss kā agrāk cieš un iet bojā? Bet iesim vēl tālāk. Lai šis pārdzimušais pāris iegūtu spēju piešķirt visiem citiem savu augstāko stāvokli, tas, protams, nav iespējams, ciktāl to nosaka personīgs tikumisks varoņdarbs,

bet lai tas ir kaut kas filozofijas akmenim vai dzīvības elektram līdzīgs. Un lūk, visi zemes virsū dzīvojošie ir izdziedēti no saviem jaunumiem un slimībām, visi ir brīvi un nemirstīgi. Bet lai kļūtu šai gadījumā laimīgi, viņiem vajadzīgs vēl viens noteikums: viņiem jāaizmirst savi tēvi, jāaizmirst istie šīs viņu labklājības radītāji, jo lai vai cik fantastisku nozīmi piešķirtu personīgam varoņdarbam, tomēr bija vajadzīgs, lai tūkstošu tūkstošiem paaudžu ar savu kopējo kopdarbu radītu to kultūru, tās tikumības un garīgās celtnes, bez kurām individuālās pārdzimšanas uzdevums nevarētu tikt realizēts, nevarētu pat tikt iedomāts. Un šie miljardi cilvēku, kas ziedojuši savas dzīvības citiem, trūdēs savos kapos, bet viņu dikā dzīvojošie pēcteči vienaldzīgi baudīs savu nepelnīto laimi! Bet tas nozīmētu tikumisku pārmežonošanos vai pat ko ļaunāku, jo pat mežoni godā un pielūdz savus senčus un uztur ar viņiem sakarus. Kā gan galīgais augstākais cilvēces stāvoklis var dibināties uz netaisnības, nepateicības un aizmirstības? Cilvēks, kas sasniedzis augstāko pilnību, nevar pieņemt tādas necienīgas dāvanas; ja viņš nevar izraut nāvei visā tās laupījuma, viņš no nemirstības labāk atteiksies.

«Sasit šo kausu, ļauna inde tai slēpjas».

Par laimi, viss tas ir tikai patvaļīga un veltīga fantāzija un līdz tik traģiskai tikumiskās solidaritātes pārbaudei cilvēcē lieta nekad nenonāks dabiskās solidaritātes dēļ ar visu pasauli, — tādēļ, ka atsevišķam cilvēkam vai atsevišķaj paaudzei atsevišķs dzīves uzdevuma atrisinājums fiziski nav iespējams. Mūsu pārdzimšana nesaraucami saistīta ar pasaules visuma pārdzimšanu, ar tās telpas un laika formu pārveidošanu. Individuālītātes patiesā dzīve viņas pilnīgā un absolūtā nozīmē realizējas un kļūst mūžīga, iemūžojas tikai attiecīgā visas pasaules dzīves attīstībā, kurā mēs varam un kurā mums vajag darbīgi piedalīties, bet kurās mēs neradām. Mūsu personīgā lieta — ciktāl tā patiesa — ir visas pasaules kopēja lieta, — visa vienības idejas realizācija un individuālizācija un materiālas apgārošana. To sagatavo kosmiskais process dabā, turpina un nobeidz vēsturiskais process cilvēcē. Mūsu nezināšana par vispusīgu konkrēto atsevišķību sakarību veselā vienībā atstāj mums pie tam

mu), kuŗu raksturs ir tik acīmredzamā kontrastā ar necaur-
laidīgās un inertās vielas īpašībām, ka arī materiālistisko zi-
rātņi še acīmredzamība spiež atzīt sevišķu pusvielisku sub-
stanci, ko tā nosauc par ēteri. Tā ir materija bez svara, ļoti
caurlaidīga, kas visam spiežas cauri, vārdu sakot, nevie-
liska viela.

Ar šiem visa vienības idejas iemiesojumiem — ar pievilk-
šanos un ēteri turas mūsu īstenības pasaule, bet vielu pašu
par sevi, t. i. inerto un necaurīdīgo atomu nedzīvo kopību
iedomājas tikai abstrahējošā sapratne; nekādā īstenībā tā nav
novērojama un neatklājas. Mēs nezinām tāda momenta, kad
materiālam chaosam piederētu īsta reālitate, bet kosmiskā
ideja būtu nevarīga ēna bez ķermeņa; mēs tikai iedo-
mājamies tādu momentu, kā pasaules procesa izejas punktu
mūsu redzamā pasaules visuma robežās.

Jau dabas pasaulē idejai pieder viss, bet tās patiesā bū-
tība prasa, lai ne tikai tai piederētu viss, lai tanī ietilptu vai
no tās lai tiktu apskauts, bet lai arī tā pati pieder-
rētu visam, lai visam, t. i. visām atsevišķām un indi-
viduālām būtnēm un tā tad arī katrai no viņām tiešām
būtu ideāla visa vienība, lai tās ietvertu to sevi. Pilnīga visa
vienība, saskaņā ar pašu šo jēdzienu, prasa pilnīgu līdzsvaru,
līdzvērtības un vienādu tiesību vienam un visiem, veselam
un daļām, kopējam un atsevišķam. Idejas pilnība prasa, lai
veselā vislielākā vienība realizējas vislielākajā atsevišķo un
speciālo elementu patstāvībā un brīvībā — tos pašos, ar tiem
un tiem. Šaj virzienā kosmiskais process nonāk līdz dzīv-
nieku individuālitates radīšanai, kuŗai idejas vienība pastāv
sugas veidā un tiek sajūsta ar visu spēku dzimumtieksmes
momentā, kad iekšējā vienība jeb kopība ar otru (ar «visu»)
konkrēti iemiesojas attiecībā pret otra dzimuma atsevišķu
īpatņi, kas ir šis papildinošais «viss» — vienā. Pati dzīvnie-
ku organisma individuālā dzīve jau satur sevī zināmu, kaut
arī aprobežotu visa vienības līdzīgumu, par cik še realizējas
pilnīga visu atsevišķo organu un elementu solidaritāte un
savstarpība dzīvās miesas vienībā. Bet kā šī organiskā soli-
daritāte dzīvniekā nepārsniedz viņa miesas sastāva robežas,
tā viņam arī papildinošā «otra» tēls pilnīgi norobežots ar
tādu pašu atsevišķu miesu — tikai ar materiālu, daļēju savie-

nošanās iespēju; tāpēc pārļaicīgā bezgalība jeb idejas mūžība, kas darbojas dzīvību radošajā mīlestības spēkā, pieņem šē nelāgo bezgalīgas vairošanās taisnes formu, t. i. te notiek viena un tā paša organisma atkārtošana vienmuļajā atsevišķo pagaidu eksistenču maiņā.

Cilvēku dzīvē sugas vairošanās taisne kaut gan pamatos paliek, tomēr, pateicoties apziņas un apzinīgas kopības biedrošanās attīstībai, vēsturiskais process to iegriež arvien plašākos un plašākos sociālo un kultūrālo organismu lokos. Šos sociālos organismus veido tas pats dzīvības radošais mīlestības spēks, kas rada arī fiziskos organismus. Šis spēks tieši rada ģimeni, bet ģimene ir katras sabiedrības veidojošais elements. Neskatoties uz šo ģenētisko sakaru, cilvēku individuālītātes attiecības pret sabiedrību ir būtiski citādas nekā dzīvnieku individuālītātes attiecības pret sugu: cilvēks nav pārējošs sabiedrības eksemplārs. Sociālā organisma vienība tiešām koeksistē ar katru no tā individuālajiem locekļiem; tai ir esamība ne tikai viņā un caur viņu, bet arī viņam, tā ir ar viņu noteiktā sakarā un attiecībās: sabiedriskā un individuālā dzīve no visām pusēm savstarpēji iespiežas viena otrā. Tā tad, šē mums ir daudz pilnīgāks visa vienības idejas iemiesošanas veids nekā fiziskā organismā. Līdz ar to šē sākas no iekšienes (no apziņas) integrācijas process laikā (jeb pret laiku). Kaut gan arī cilvēcē turpinās paaudžu maiņa, te jau ir individuālītātes iemūžošanas sākumi senču reliģijā — šai katras kultūras pamatā, teikā — sabiedrības atmiņā, mākslā, beidzot vēstures zinātnē. Tādas iemūžošanas nepilnīgais iedīgļa (aizmetņa) raksturs atbilst pašas cilvēka individuālītātes un pašas sabiedrības nepilnībai. Bet progress nav apšaubāms un galīgais uzdevums kļūst skaidrāks un tuvāks.

IV.

Ja maldu eksistences, pseudoeksistences sakne necaurļaidībā, t. i. tur, ka būtnes viena otru savstarpēji izslēdzas, tad patiesā dzīve ir — dzīvot otrā kā sevī jeb atrast otrā pozitīvu un absolūtu savas būtnes papildinājumu. Par šis patiesās dzīves pamatu un tipu paliek un arvien paliks dzimum- jeb laulātu draugu mīlestība. Bet tās pašas realizācija nav iespējama, kā mēs redzējam, bez attiecīgas visas ārējās vides pār-

veidošanas, t. i. individuālās dzīves integrācija nepieciešami prasa tādas pašas integrācijas sabiedriskās un visas pasaules dzīves sfairās. Noteiktā starpība jeb dzīves sfairu nošķirtība, kā individuālo, tā arī kolektīvo nekad netiks un arī nav jāiznīcina, jo tāda vispārēja saplūšana novestu pie vienaldzības un tukšuma, bet ne pie esības pilnības. Patiesu savienošanās paredz (iedomājas) patiesu savienojamo nošķirtību, t. i. tādu, kuras dēļ viņi viens otru nevis izslēdz, bet savstarpēji papildina, atrodot katrs otrā savas pašas dzīves pilnību. Kā individuālajā mīlestībā divas dažādas, bet ar vienādām tiesībām un līdzvērtīgas būtnes noder viena otrai ne par negatīvu robežu, bet par pozitīvu papildinājumu — taisni tam pašam jābūt arī visās kolektīvās dzīves sfairās; katram sociālam organismam jābūt priekš katra sava locekļa ne par viņa darbības ārējo robežu, bet par pozitīvu balstu un papildinājumu: kā dzimummīlestībai (personīgās dzīves sfairā) atsevišķs «otrs» ir līdz ar to viss, tā, no savas puses, sociālajam visam visu savu elementu pozitīvās solidaritātes dēļ jābūt katram no viņiem kā īstai vienībai, it kā otrai viņu papildinošai (jaunā plašākā sfairā) dzīvai būtnei.

Ja sabiedrības individuālo locekļu attiecībām vienam pret otru jābūt brālīgām (un dēlu attiecībām — pret bijušām paauudzēm un viņu sociālajiem pārstāvjiem), tad viņu sakariem ar veselām sabiedriskām sfairām — vietējām, nacionālām un beidzot ar pasaules visumu jābūt vēl vairāk iekšējiem, vēl vispusīgākiem un ievērojamākiem. Šiem aktīva cilvēka pirmsākuma, principa (personīga) sakariem ar sociālajā psiho-fiziskajā organismā iemiesoto visa vienības ideju jābūt dzīvām sīzīgiskām attiecībām.¹⁾

Nepakļauties savai sabiedriskaj sfairai un nevaldīt pār viņu, bet būt ar to mīlestības savstarpējā iedarbībā, būt tai par darbīgu apaugļojošu kustības sākumu un atrast tanī dzīves apstākļu un iespēju pilnību — tādas ir patiesas cilvēka individuālītātes attiecības ne tikai pret savu tuvāko sociālo vidi, pret savu tautu, bet arī pret visu cilvēci. Bībelē pilsē-

¹⁾ No grieķu vārda «syzygia» savienošanās. Man jāļūvēd šis jaunais izteiciens. neatrodot pastāvošajā terminoloģijā cita, labāka. Pieziņēšu, ka gnostīki lietoja vārdu «sīzīgija» citā nozīmē; vispārīgi, ja zināmu terminu lieto hairētiķi, ķecerī, tas vēl nepadara to hairētisku, ķecerisku.

tas, zemes, Izraeļa tautu, bet pēc tam arī visu atdzemdināto cilvēci jeb visas pasaules Baznīcu iedomājas sievietu individuālītāšu veidā un tā nav vienkārša metafora. No tā, ka sociālo ķermeņu vienības tēls mūsu ārējiem jutekļiem nav sajūtams, nekādā ziņā nav secināms, ka tas pavisam neeksistētu: jo taču arī mūsu pašu miesas tēls pavisam nav sajūtams un pazīstams atsevišķai smadzeņu šūņai un asiņu ķermenītim; un ja mēs, kā individuālitate, kas spējīga uz esības pilnību, atšķiramies no šīm elementārajām individuālītātēm ne tikai ar saprātīgas apziņas lielāku skaidrību un plašumu, bet arī ar radošās fantazijas lielāku spēku, tad es neredzu vajadzības no šīs priekšrocības atteikties. Lai nu tas būtu kā būdams, ar tēlu vai bez tēla, vajag vispirms, lai mēs izturētos pret sociālo un visas pasaules vīdi kā pret istu dzīvu būtņi, ar kuņu mēs, nekad nesaplūzdami līdz neizšķiramībai, neatšķiramībai, atrodamies visciešākajā un vispilnīgākajā savstarpējā iedarbībā. Tāda sīzīgisko attiecību izplatīšana uz kolektīvās un vispārējās esības sfairām papildnina pašu individuālītāti, piešķirot viņai dzīves vienību un satura pilnību, un ar to pašu paceļ un padara mūžīgu, iemūžo mīlestības individuālo pamatformu.

Nav šaubu, ka vēsturiskais process rit šai virzienā, pakāpeniski noārdot cilvēku savienību maldu jeb nepietiekošās formas (patriarchālās, despotiskās, vienpusīgi individuālistiskās) un līdz ar to arvien vairāk un vairāk tuvojoties ne tikai visas cilvēces, kā solidāra, vesela, apvienībai, bet arī šīs visas cilvēces vienības patiesā sīzīgiskā veida noteikšanai. Samērā ar to, ka visa vienības ideja, nostiprinot un papildinot savus individuāli-cilvēciskos elementus, tiešām reālizējas, neatvairāmi kļūst vājākas un nolīdzinās būtņu pseudosadalīšanās jeb necaurīdības formas telpā un laikā. Bet lai tās pilnīgi izskaustu, iznīcinātu un lai visas individuālītātes ne tikai tagadējās, bet arī bijušās galīgi iemūžotu, vajag, lai integrācijas process ietu tālāk par sociālās jeb tieši — cilvēciskās dzīves robežām un ietvertu, ieslēgtu sevī kosmisko sfairu, no kuņas tas sācies. Fizisko pasauli ierīkojot (kosmiskais process) dievišķā ideja tikai no ārpusē aplājusī materijas un nāves valsti ar dabas skaistuma plīvuru: ar cilvēci, ar viņas universāli saprātīgās apziņas darbību tai jāieiet šai valstī no i e k š i e -

nes, lai padarītu dzīvu, atdzīvinātu dabu un lai iemūžotu tās skaistumu. Šai nozīmē nepieciešami grozīt cilvēka izturēšanos pret dabu. Arī ar to viņam jānodibina tā sīzīgiskā vienība, kas nosaka viņa patieso dzīvi personīgā un sabiedriskā sfairā.

V.

Daba līdz šim bijusi vai nu bērna autos tītās cilvēces visu varena, despotiska māte, vai viņai sveša verdzene, lieta. Šai otrā laikmetā vienīgi tikai dzejnieki vēl paglabāja un uzturēja kaut neapzinīgas un bailīgas mīlestības jūtas pret dabu, kā līdztiesīgu būtni, kuŗai ir un kuŗai var būt dzīve sevi. Patiesi dzejnieki vienmēr ir palikuši visas pasaules dzīves un skaistuma atjaunošanas pravieši, ko labi izteicis viens no viņiem saviem brāļiem:

Только у вас мимолетные грезы
Старыми в душу глядятся друзьями,
Только у вас благовонные розы
Вечно восторга блистают слезами.
С торжиц житейских, безцветных и душиных,
Видеть так радостно тонкие краски,
В радугах ваших прозрачно-воздушных
Неба родного мне чудятся ласки¹⁾.

Patiesu mīlestības jeb sīzīgisko attiecību nodibināšana ne tikai ar cilvēka sociālo, bet arī ar viņa dabas un visas pasaules vidi — šis mērķis skaidrs pats par sevi. Nevar to pašu sacīt par ceļiem, kā to sasniegt atsevišķam cilvēkam. Nedodoties priekšlaicīgos un tāpēc apšaubāmos un neērtos sīkumos, pamatojoties uz ciešām kosmiskās un vēsturiskās pieredzes analogijām, var ar pārliecību apgalvot, ka katra apzinīga cilvēka darbība, kuŗu nosaka visas pasaules sīzīgijas ideja un kuŗas mērķis iemiesot visa vienības ideālu vienā vai otrā sfairā, ar to pašu tiešām rada jeb atsvabina reālas gara un miesas strāvas, kas pakāpeniski pārvar materiālo vidi, apgaro to un iemieso viņā tos vai citus visa vienības tēlus,

¹⁾ Vienīgi jums acumirkliģi sapņi
Dvēselei izliekas sendienu draugi,
Vienīgi jums jauki smarģīgās rozes
Mūžam mirdz sajūsmas asarās skaidrās.
Ikdienas pelēkā, smacīgā burzmā
Priecīgi saskatīt vieglākās krāsas,
Šo jūsu dzidrāko varģvīkģņu lokos
Jauģu es dzimģenes deģesu glģstus.

— dzīvās un mūžīgās, absolūtās cilvēības līdzības. Šis gara un miesas radīšanas spēks cilvēkā ir tikai tā paša radošā spēka pārvēršana jeb vēršana uz iekšu, kas dabā, uz āru vērsts, rada organismu nelāgo fiziskās vairošanās bezgalību.

Saistot visas pasaules sīgijas idejā (individuālo dzimuma) mīlestību ar vispārīgās dzīves patieso būtību — es esmu veicis savu tiešo uzdevumu — noteikt mīlestības jēgu, jo kāda priekšmeta jēgu saprot taisni kā viņa iekšējo sakaru ar vispārīgo patiesību. Kas zīmējas uz dažiem speciāliem jautājumiem, ko man nācās aizkart, tad pie tiem vēl domāju atgriezties.

Vlaġimirs Sergējevičs Solovjovs,

ievērojamais krievu filozofs, dzejnieks un publicists, kas latviešu plašākām aprindām līdz šim gandrīz pilnīgi svešs, dzimis Maskavā, pazīstama vēsturnieka ģimenē 1853. gadā. Jau mazotnē viņš bijis daudz atturīgāks un domīgāks, bet arī jūtīgāks kā citi bērni. — Apdāvinātais zēns mācās un lasa ar lielu aizrautību un zināšanu alku. Beidzis 1869. g. ģimnaziju kā pirmais skolnieks, viņš iestājas Maskavas universitātes fizikas un matemātikas fakultātē, bet tad no tās otrā kursa pāriet uz vēstures un filoloģijas fak. III. kursu. Students būdams, cītīgi apmeklē arī Garīgās akadēmijas lekcijas. 20 gadu vecumā beidz universitāti un sāk sagatavoties zinātniskai darbībai. 1874. g. S. Pēterpilī aizstāv savu maģistra disertāciju «Rietumu filozofijas krīze», uzstājoties pret pozitīvismu. Šai sakarībā pret viņu vēršas, piem., K. D. Kavelins darbā «Apriorā filozofija vai pozitīvā zinātne». Drīz pēc maģistra grada iegūšanas S. aizbrauc uz ārzemēm, strādā kādu laiku Britu muzejā (angļi jauno filozofu iesaukuši par krievu Karleili — «the russian Carlyle» — kas diezgan zīmīgi), tad dodas uz Ēģipti. Atgriezies Maskavā, viņš gatavojas doktora disertācijai un darbojas kā privātdocents. Šai laikā S. ir personīgi tuvs vairākiem redzamiem slavofiļiem. 1877. g. viņš pārbrauc uz Pēterpili, strādā kā Tautas apgaismošanas ministrijas zinātnieku komitejas loceklis un lasa iedvesmas pilnas lekcijas «Par Dievcilvēcību», sadraudzējas ar Dostojevski un kļūst arvien pazīstamāks. Tautas apgaism. min. žurnālā parādās S. zinātniskais darbs. «Veselās zināšanas pirmsākumi», kas gan paliek nenobeigts. Savu doktora disertāciju «Abstrakto pirmsākumu kritika» viņš ar lieliem panākumiem aizstāv 1880. g., kļūst Pēterpils universitātes privātdocents un gaida profesūras. Tai pārvelk krustu 1881. g. turētā runa pret nāves sodu: 1882. g. S. universitāte jāatstāj. Dzīvodams te

vienā, te otrā vietā, viņš nododas literāriskai un zinātniskai darbībai. Lielu savilgņojumu rada tā apcerējumi par nacionāliem un reliģijas jautājumiem. S. šā laikmeta galvenie darbi iznāk ārzemēs. Tie ir «Teokratijas vēstures un nākotnes» 1. sēj., «L' idéé russe» (1888. g.) un «La Russie et l'eglise universelle» (1889. g.). 1891. g. viņš kļūst Brokhauza un Jefrona encikl. vārdnīcas filozofijas nodaļas vadītājs un citīgi sāk rakstīt arī Maskavas mēnešrakstā «Filozofijas un psiholoģijas jautājumi». S. ievēl par daudzu zinātn. b-bu goda biedru. Viņš piedalās arī literāriskos vakaros un retumis notur publiskas lekcijas. 90-os g. iznāk S. dzeju krājums, «Mīlestības jēga» (1892.—1894.) — iespiesta «Filoz. un psīch. žent.» 14.—17. un 21. Nr.), tad plašais filozofiskais darbs «Labā attaisnojums» (1897.), pēc tam «Dzīves garīgie pamati» un beidzot «Trīs sarunas», kurās viņš vēršas pret dažām L. Tolstoja pamattezēm. Kopā ar brāli S. sāk Platona darbu tulkošanu. Viņš arī uzraksta Muhāmeda biogrāfiju un raksturojumu, laiž klajā kritiskus apcerējumus par Aļeksēju Tolstoju, Tjutčevu u. c. S. kļūst goda akadēmiķis un drīz vien arī Zinātņu akadēmijas loceklis.

Miris 1900. g., apglabāts Maskavā.

Pats S. sevi uzskata par sinkretiķi. «Sinkretisms — dažādu filozofijas strāvu saplūšana vienā gultnē, to pārveidošana vienā sarežģītākā mācībā . . . Mani nodarbina samierināšanas un saplūšanas domas jeb, precīzāk izsakoties — es jūtu, ka mani saplūst daudzas parādības, kas līdz tam eksistējušas katra atsevišķi un pat bijušas viena otrai naidīgas.»

Viņa atziņas teōrija ir galvenā kārtā kriticisma un misticisma sinteze un S. uzskata par ceļa pašķirēju kriticismam Krievijā.

Eksistences vajadzībām un ērtībām S. pats personīgi piegriezis maz vērības; dažreiz veselus mēnešus pavadījis pilnīgā vientulībā, pats nesis malku un kurinājis krāsni, pats rūpējies par patvāri. — Strādājis daudz, dažreiz pat vairākas naktis bez pārtraukuma.

Šī savdabīgā domātāja kopoti raksti, neieskaitot dzejas, noveli un vēstules, aptver 8 sējumus.

Par viņu jau radusies prāva literātūra. Lai minam kaut V. L. Veļičko, Veļenska, S. N. Trubeckoja, Lopaķina, E. L. Radlova, A. F. Koņi, N. Bežgajeva, V. Ūrna, Rud. Šteinera, Rozanova, N. A. Engelhardta u. c. darbus un apcerējumus.

Pirms sāk studēt Solovjovu, ievadam labi var noderēt viņa drauga un biografa V. L. Veļičko grāmatiņa «Владимир Соловьев. Жизнь и творения».

Iss koncentrēts pārskats par S. dzīvi un darbiem ir arī Brokhauza un Jefrona vārdnīcas XXX-A sēj. (785.—796. lp.).

Vlaģimirs Sergējevičs Solovjovs pieder izcilajiem pasaulē visuma, dabas, cilvēku dzīves un dvēseles tulkiem. Šī apgarotā un cēlā cilvēka darbos var atrast vērtības un gūt ierosinājumus arī tie, kas domā citādi nekā viņš. A. P.

„Rūķa“ izdevumi :

Prof. A. V. Mirtovs. PAŠMĀCĪBAS METODIKA.

Tulk. un pārstrādājis A. P u n k a.

Vispārīgā daļa. Izglītība un pašizglītība. 2. Stingras atminēšanas noteikumi. Atmiņas tipi. 4. Domāšanas tipi 1.—

Šī grāmatiņa ir vērtīgs ieguvums mūsu ārpusskolas izglītības literatūrā... Izglītība ir garīgs darbs un, lai tas būtu sekmīgs, ir katram vajadzīgs iegūt zināmas prasmes. Šī grāmatiņa šai ziņā dod daudz ko. Viņas priekšrocības vēl tās, ka tā uzrakstīta saistoši un populāri, un tulkojums arī slavējams.

(K. Sl. „Ārpusskolas izglītība“ 1930. g. 7/8. Nr.).

... Saskanā ar savu mērķi, (ši grāmata) vienkāršā, ar daudz literāriskiem piemēriem kuplīnātā, saistošā tēlojumā tiešām sniedz jo derīgus praktiskus secinājumus — aizrādījumus pašizglītības darbu veicošiem.

(Gustavs Jurēvičs. „Daugava“ 1931. g. 3. Nr.).

Speciālā daļa. I. Pašmācības ceļi. Dzīvais vārds. Lekciju klausīšanās. Sagatavošanās klausīties. Emocionāli — apgarotais lektors. Racionāli-objektīvais lektors. Vai vajadzīga stenografija? Runas dāvanu attīstīšana. Secinājumi.

Lasīšana. Lasīšanas mērķi un metodes. Vai lasīt dailliteratūru? Daudzlasīšana. Grāmatas loma. Grāmatu izvēle. Aktīva lasīšana. Lasīšana zināmam mērķim. Grāmatu izraksti. Lasāmā konspektēšana. Atsevišķu gabalu lasīšana. Atkārtota lasīšana. Līdztekus lasīšana. Vienlaicīga lasīšana. Kritiskā lasīšana. Kā iekārtot bibliografiju. Pārskats par izlasīto. Grāmatas ar ilustrācijām. Laikraksts. Žurnāli. Secinājumi

Pulciņi. Kolektīvais darbs. Psihiskā indukcija. Pulciņa organizācija. Draudzība kā izglī-

tības faktors. Citu mācīšana kā pašizglītības līdzeklis. Secinājumi.

Ekskursijas. Ceļojumi, ekskursijas un pastaigas. Teātra un kinematografa apmeklēšana. Koncertu un operas apmeklēšana. Secinājumi.

Daži speciāli aizrādījumi. Visgrūtākais priekšmets. Matēmatikas mācīšanās. Rakstu darbi. Likumu iemācīšanās. Mācīšanās no galvas. Svešvalodu mācīšanās. Dabas zinātņu mācīšanās. Secinājumi 1.20

Speciālā daļa II. Garīgā darba organizācija un higiēna. Sistēma pašmācības darbā. Mācīšanās laiks. Laika sadalījums. Kā iekārtot mācīšanos? Iedvesma darbā. Nogurums. Atpūta. Vingrošana un sports. Telpas mācībām. Uzturs. Garīgais darbs un alkohols. Garīgais darbs un dzimumdzīve. Dzinumdzīve un mākslinieciskā radīšana. Garīgais darbs kā dziedniecības līdzeklis . —90

Romēns Rolāns. Mahātmā Gandhijs. Indijas tautu neatkarības cīņu būtība un viņu vadoņa dzīves un darba stāsts 1.—

«Dārgie draugi, neviens anglis nav vairāk strādājis Lielbritānijā labā nekā es savas sabiedriskās darbības divdesmit deviņos gados. Četras reizes esmu riskējis savu dzīvību Anglijas dēļ . . . Līdz 1919. gadam es ar patiesu, dziļu pārlicību runāju par kopdarbību . . .» (M. Gandhijs 1920. g. vēstulēs «Visiem angļiem Indijā»).

«Tagore runā par pacietību un apmierinās ar skaistām dziesmām. Tagad karš! Lai dzejnieks noliek savu liru! Viņš dziedās vēlāk. Kad māja liesmās, katrs ķeras pie ūdensspaiņa, lai dzēstu ugunsgrēku . . .» — «Kad ļaudis man apkārt mirst badā, tad mans vienīgais pienākums pabarot izsalkušos... Indija ir māja liesmās . . . Indija mirst badā, tāpēc kā viņai trūkst darba, kas tai varētu sagādāt uztu-

ru ... Ar katru dienu Indija kļūst vārgāka. Viņas locekļos gandrīz vairs neriņķo asinis. Ja mēs par to nepadomāsim, tā sabruks ... Izsalkušai, bez darba palikušai tautai Dievs var parādīties tikai darba un maizes solījuma veidā. Dievs radījis cilvēku, lai tas ar savu darbu gādātu sev uzturu, un ir teikts, ka tas, kas ēd un nestrādā, ir zaglis ... Domāsim par tiem miljoniem cilvēcisku būtņu, kas patlaban nonākuši launākā stāvoklī, nekā dzīvnieki, kas gandrīz nāves rōkās! ... Dzejnieks dzīvo rītdienai un gribētu, lai mēs darām tāpat. Mūsu ekstazes pilnam skatam viņš rāda krāšņu ainu ar putniem, kas rīta agrumā dzied slavas himnas vai vītero gaisā. Šie putni ir paēduši. Tiem ir sava dienišķa pārtika, un viņi paceļas gaisā ar spārnēm, kuri atpūtināti, kuņģos asinis pa nakti atjaunojušās. Bet man ar sāpēm sirdī bija jāredz putni, kas aiz spēka trūkuma nevarēja vairs spārnus kustināt. Cilvēcisksai putns zem Indijas debesīm pieceļas vēl vārgāks, nekā bija tad, kad devās it kā pie miera. Miljoniem cilvēku dzīve ir vai nu mūžīgs nomods, vai arī mūžīga katalēpse... Man likās neiespējams ar Kabira dziesmām atvieglot izsalkušo ciešanas... Dodiet viņiem darbu, lai tie var paēst! ...»

(No Gandhija atbildes Rabindranatam Tagorem 1921. g. 13. okt.).

Franču valodā šī grāmata iznākusi jau 56. izd. ... Par paša Romēna Rolāna darba vērtību jau lieki šeit runāt: tas tapis par izsmelošu pamatu katram, kas grib iepazīties ar Gandi kustību. Rolāna kongeniālā iejūtas spēja un plašais garīgais skatniens atvēris Gandi dzīvi uzskatāmi nevien europiešiem, bet veltījis to atpakaļ arī austrumiem. — Rolāna grāmatas latviskais tulkojums tālab visai apsveicams. Tas nu būs pieejams plašākām masām. Tulkojums samērā rūpīgs.

(R. Rudzītis „Latoju grāmata” 1931. g. 1. Nr.)

M. Ļermontovs. **Mciri.** Poēma. Tulk. A. Punka. —.50

Ed. Patvaldnieks. **Trauslā lokā.** Dzejas . . . 1.—

... Šos paškritikas apvalditos dzejoļus tomēr vienmēr varēs lasīt kaut vai viņu nepretenciozitātes dēļ. Tur nav nekā kliezdoša, uzbāzīga, jo lirika Patvaldniekam ir sirds lieta.

(A. Baumanis. „Daugava” 1931. g. 3. Nr.)

Ed. Patvaldnieka nelielajā grāmatā „Trauslā lokā”, dažs labs kluss, vienkāršs dzejolis, kas apliecina autoru kā dzejnieku.

(Pēteris Ērmanis „Daugavas gada grāmata 1932.)

A. Punka. Grācija. Dzejas —50

... Daži dzejoļi («Rezignācija», «Rēgi») un izdevīgie jaunvārdi (trotuāra vietā «ietnes») rāda, ka dzirkstele ir...

(A. J. „Pēdējā brīdī” 1931. g. 25. Nr.)

K. Evalds. Divkājis. Ainas no dzīvnieku un augu dzīves —75

Divkājis ir cilvēks... «Te gribētos rādīt kultūras ainas, kā cilvēks ar savu prātu un spējām, kaļojot ar nelahvēlīgiem dzīves apstākļiem — pamazām ņem virsroku pār citiem dzīvniekiem. Divkāja pārākums ne tikai viņam pašam nāk par labu. Arī tagadējie mājas kustoņi, kas grāmatā rādīti vēl kā brīvi meža iemītnieki, cilvēka aizvējā jūtas labāki, cīņā drošāki, ar barību labāk apgādāti un vairs negrib no cilvēka šķirties. Sevišķi uzticīgs rādīts pirmais mājas kustonis — suns...

(K. V. „Mūsu nākotne” 1931. g. 4. Nr.)

V. Vīgre. «Niedrišu Vidvuda» satura atstāstījums —40

V. Vīgre. J. Janševska «Dzimtenes» satura atstāstījums —50

Dabūjami visās lielākās grāmatu tirgotavās, «Letas» kioskos un pa pastu, iemaksājot attiecīgo summu tek. rēķ. vai atsūtot pastmarkās.

Izdevn. «RŪKIS» Rīgā, Marijas ielā 57.

Tek. rēķ. pastā 10220.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0310046025

Ls 1.20

2 JAN. 1932